

EL - HARİDE

EL - BEHİYE

KISALTILMIŞ TÜRKÇE ŞERHİ

T E R C  M E :

**KAAN KAYALI & OSMAN MUHAMMED
TONGL**

Girizgah	4
Mukaddime	5
Besmele	6
Akide	7
Hükm-ü Akli	9
Kaziyeler.....	10
Hükm-ü Akli Nedir?.....	10
Hükm-ü Aklinin Sınıfları.....	11
Teklif	11
Tanrının Mevcudiyeti.....	13
Zorunluluk ve Koşulluluk	13
Alem'in Belirmesi	14
Tanrı'ın Mevcudiyeti	16
Tanrı'ın Mevcudiyetinin Kurani Kanıtı.....	16
Mahrum eden Nitelikler ve Nedensellik	18
İlahi Niteliklerin Sınıflandırılması	19
Mahrumiyet Nedir?.....	19
Beş Mahrum eden Nitelik.....	20
Başlangıçsızlık ve Ebediyet	21
Bağımsızlık	21
Emsalsizlik	22
Birlik	22
Varlığın, Niteliklerin ve Amellerin Birliği.....	23
Nedensellik üzerine Muhalif görüşler	24
Cisimsizlik ve Değişmezlik	26
Tefviz ve Te'vil.....	31
Manevi Nitelikleri	32
Yedi Nitelik	33
Kudret	34
İrade	35
İlim	35

Hayat	36
Duymak ve Görmek.....	36
Kelam.....	36
Nefsi ve Lafzi Kelam.....	37
İradeyi Emirden Ayırt etmek.....	38
Niteliklerin Mevcudiyeti.....	39
İlişkiler	39
İlim ve Kelamın İlişkileri	40
Kudret ve İradenin İlişkileri	40
Duyuma ve Görmenin İlişkileri.....	41
Allah için İmkansız Olanlar	42
Zorunluluklarının Yokluğu.....	42
İmkansızlıkların Her biri için Kanıt.....	43
Allah için Mümkün Olanlar	44
Koşulluları yaratmak ya da Gayri-mevcut Bırakmak	44
Ameller Onun Mükemelliğini Arttırmaz veya Eksiltmez.....	44
O Alem için ne Daha İyiyse onu yapmakla Mükellef değildir	44
Amellere Dayanan İsimler	45
Allah'ı Görmek	46
İnananlar Rabblerini Göreceklendir	46
Nübüvvet	47
Nebiler ve Resuller.....	47
Allah Nebiler Göndermekle Mükellef değildir	48
Allah'ın Gerçek Nebilerini Bilmek	48
Muhammed ﷺ'in Nübüvveti	50
Kurani Meydan Okuma.....	50
Gayri-kurani Mucizeler.....	51
Muhammed ﷺ'in Hayatı	52
Nebiler için Zorunlu Olanlar.....	53
Emanet	54
Doğruluk	54
Mesajın Eksiksiz Teslimatı	55

Keskinlik.....	55
Nebiler için İmkansız Olanlar	55
Nebiler için Mümkün Olanlar	56
Vahiy	57
Nebi Hakikat ile Gelmiştir	57
Diriliş ve Toplanış	57
Nihai Yargı	58
Sırat, Mizan, ve Havz	58
Mükafat ve Ceza.....	59
Nebiler, Melekler ve Cin	60
Evliya	63
Sonuç.....	62
İman ve İslam	63
Kelime-i Şehadet.....	64
İnanç Amele Dönüşmeli.....	65

TERCÜMANLARIN ÖNSÖZÜ

Bu kitap İslam dininin doğruluğunu kanıtlayan kelim ilmine Eşari ekolünden bir giriş niteliğindedir. Yani bu kitabı okuması gerekenler İslam dinin doğruluğu hakkında esas argümanları öğrenmek isteyenler ve Eş'ari/Şafi mezhebine mensup olanlardır. Eğer ki Hanefi iseniz ve kelim ilminin temellerini biliyorsanız sırasıyla El-Bidaye, Şerhu'l Akaid ve Kitabü't Tevhid gibi Maturidi kelim kitaplarını okumanız veya bu kitaplar üzerlerinde yapılmış internette kolaylıkla bulunabilen dersleri dinlemeniz tavsiye edilir.

Bizi bu kitabı çevirmeye iten şey, Türkiye'de kısaca ve açıkça bir şekilde İslam'ın delillerine ve kelim ilmine giriş niteliği taşıyacak kaynakların bulunmalarının zor olmasıydı. Kitabı ilk okumamızla beraber açık ve öz üslubuna ve bu üslub ile ilim öğretişine hayran kaldık. Daha birçok nedenle takdir ettiğimiz bu eserden başkalarının da yararlanabilmesini isteyerek tercüme ettik.

GİRİZGAH

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Allah ﷻ bizi İslam'ın gerçek olduğunu bilmek ile mükellef kılmıştır. Bununla birlikte İlim, yanlış inançtan delile binaen ayırt edilmiştir. Eğer ki iddialar düzgün mantık üzerine temellendirilmemişse, hakikat üzerine basit iddialar diğerlerinden farksızdır. Bu sebeple İslam'ın yalnızca gerçek olduğunu iddia etmek değil, bunu kanıtlamak da zorunludur. Bu vazifeyi ifa etmeye adanmış disipline *İlmu'l Kelam* denir.

“El-Haride el-Behiye” (Parıldayan İnci) Ilmu'l Kelam öğrencileri için giriş niteliğinde bir metindir. Dilinin kolaylığı ve yazarının itibarından dolayı popülerdir – Şeyh Ahmet el-Dardir (ö. 1201H.S.), Mısırlı geç bir Maliki alimidir.

İslami Dünyada eğitim amaçlı yazılan çalışmaların pek çoğu gibi Haride aslında bir şiirdir. Öğretmenleri ile şiir üzerine çalışan öğrencilerin derslere katılmadan önce bütün metni ezberlemeleri beklenirdi ve her satır şerh edilirdi.

Bundan sonrakiler Haride'nin özetlenmiş Türkçe bir şerhidir. Her kısım şiirin tercüme edilmiş bir parçasıyla ile başlayacaktır, o kısmın üzerine şerh ilen takip edilecektir. Ayrıca dikkate alınmalıdır ki el-Dardir'in kendisinin Arapçada kendi Haride'si üzerine daha tam bir şerhi vardır. Disiplinde daha ilerlemek isteyenler için tavsiye edilen bir okumadır.

MUKADDİME

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

[1] Allah'ın adıyla, Fevkalade Merhametli, Bilhassa Merhametli.

يَقُولُ رَاجِي رَحْمَةَ الْقَدِيرِ ... أَيُّ أَحْمَدُ الْمَشْهُورُ بِالْدَّرْدِيرِ

[2] Diyor ki el-Kadir'in merhametini almayı uman –
Ahmet, el-Dardir diye bilinen

الْحَمْدُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْوَاحِدِ ... الْعَالِمِ الْفَرْدِ الْغَنِيِّ الْمَاجِدِ

[3] Bütün övgü Allah'adır, Ali, Bir,
El-Alim, Tek, Bağımsız, Muhteşem.

وَأَفْضَلُ الصَّلَاةِ وَالتَّسْلِيمِ ... عَلَى النَّبِيِّ الْمُصْطَفَى الْكَرِيمِ

[4] Onun selameti ve salatı üzerine olsun
seçilmiş Nebi'ye, asil olan.

وَالِهِ وَصَحْبِهِ الْأَطْهَارِ ... لَا سِيَّمَا رَفِيقَهُ فِي الْغَارِ

[5] Ve üzerine olsun Ehl-i Beyt'e ve dindar
Sahabelerine.
Bilhassa onun mağarada olan yanında.

وَهَذِهِ عَقِيدَةُ سَنِيَّةٍ ... سَمَّيْتُهَا الْخَرِيدَةَ الْبَهِيَّةَ

[6] Bu bir tezdır akide üzerine,
ismini verdim “El-Heride El-Behiye”

لَطِيفَةً صَغِيرَةً فِي الْحَجْمِ ... لَكِنَّهَا كَبِيرَةٌ فِي الْعِلْمِ

[7] Uzunluğunda kısa olsa dahi,
doludur faydalı ilim ile.

تَكْفِيكَ عِلْمًا إِنْ تُرِدَ أَنْ تَكْتَفِيَ ... لِأَنَّهَا بِزُبْدَةِ الْفَنِّ تَفِي

[8] Kafidir eğer kafi gelmesini ister isen
Konu eder bütün temellerini bu disiplinin

وَاللّٰهُ اَرْجُوْ فِي قَبُوْلِ الْعَمَلِ ... وَالنَّفْعَ مِنْهَا ثُمَّ غَفَرَ الزَّلَلَ

[9] Ve Allah'tan umarım ki kabul görür bu uğraş
Başkalarına yarar olsun ve bundan dolayı kusurlarımı affetsin O.

BESMELE

“Allah’ın adıyla, Fevkalade Merhametli, Bilhassa Merhametli.” Bunlar Allah ﷻ’un uğraşlarını kutsaması umuduyla önem arz eden her şeye başlarken kullanılması tavsiye edilen giriş niteliğinde kelimelerdir.

“Allah” Tanrı’nın adıdır ve “Tanrı” derken kastedilen zorunlu varlıktır. Bütün mükemmeliyetlere sahip olan ve herhangi bir kusurdan yoksun olan. “Zorunlu varlık” ne demek daha sonra.

“Er-Rahman” ve “Er-Rahim” Tanrı’nın iki ismidir. İkiside merhametin kökü olan “Rahmet” kelimesinden türemişlerdir. İkisini birbirinden neyin ayırdığı hakkında birçok fikir vardır. Bu tercüme için seçilen fikir er-Rahman için “Fevkalade Merhametli” Allah ﷻ’un bütün yaratılışa olan merhametinin muazzam boyutunu belirtir ve er-Rahim için “Bilhassa Merhametli” Allah ﷻ’un ona inanan kullarına karşı olan hususi merhametini belirtir.

Allah ﷻ’un merhametiden kastedilen Onun yaratıkları için yarattığı nimetlerdir. Bu sebepten Kuran’da Cennet Tanrı’nın merhameti olarak anılır. (Al-i İmran 107):

وَأَمَّا الَّذِينَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللَّهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

Yüzleri ağaranlara gelince, Allah'ın rahmeti [Cenneti] içindedirler. Onlar orada ebedî kalacaklardır

Şeyh Ahmet el-Dardir şiire Allah ﷻ’un merhametini isteyerek başlıyor. Allah ﷻ’a dördüncü ismi olan **el-Kadir** (Kudretli) ile seslenmeyi seçiyor. Bu Allah ﷻ’un yüce Kudreti ile Ona ihtiyaç duyan kullarının acizliğinin zıtlığını vurgulamak içindir.

El-Dardir ayrıca Nebi ﷺ’e, Nebinin ailesine ve Sahabelere salat ve selamını yolluyor.

Seçilmiş Nebi’ye, asil olan derken kastedilen Muhammed bin Abdullah ﷺ’dir. Kendisi Hicretten 13 yıl önce o zamanlar bir putperestlik ve ahlaki çöküş şehri olan Mekke’de vahiy almıştır. Halkını çoktanrıçılığı terketmeye ve Bir Tanrı’nın emrilerine itaat etmeye çağırdı ancak nübüvvetin kanıtları sunulduğu zaman bile onların çoğu onu reddetti, onu ve onu takip

edenleri zülme uğratılar. Müslümanlar Mekke'den Medine'ye kaçtılar. Orada Nebi ﷺ yeni bir destekle karşılandı. Oradan İslam hızla yayıldı ve onun ﷺ Medine'deki hayatının sonunda Arap yarımadasında putperestliği sona erdirmişti.

Ehl-i Beyt'ten kastedilen Nebi ﷺ'in yakın ailesidir. Onlar dedesi Abdülmuttalib'in soyundan gelen Müslümanlardır. Nebi ﷺ'in ailesinin en yüksek rütbeli üyesi Ali bin Ebu Talib (r.a.)'dır.

Dindar Sahabeler'den kastedilen Nebi ﷺ ile bizzat tanışmış ve İslam üzere ölmüşlerdir. El-Dardir **onun mağarada olan yanındayı** ayrı tutuyor, Ebu Bekir es-Sıddık (r.a.), Ebu Bekir'in bütün Sahabelerin en büyüğü mevkisinden dolayı ve Nebi ﷺ'in halefleri arasında Müslüman milletini evvela yöneten olduğu içindir.

AKİDE

Haride Eşari kelamına göre giriş niteliğinde **bir tezdır akide üzerine.**

Akide Müslümanların onaylaması beklenen bir takım dini inançlardır. “Tanrı mevcuttur”, “Tanrı birdir”, “Muhammed ﷺ Tanrı'nın bir nebisidir” gibi inançlar. Akide sıkça konusu inancın aksine Müslümanların amelleri olan (günlük namaz, Zekat, veya Hac gibi) Fıkıh ilmi ile karşılaştırılır.

Kelam, icra edenlerin İslami akidenin hakikatini kanıtlamaya çalıştığı ilimdir. Eşari ekolü Sünni Kelamının iki ekolünden biridirdir öbürüde Maturidi ekolüdür.

Eşari ekolü adını kurucusundan alır, İmam Ebü'l Hasan Eş'ari (ö. 324H.S.). Genel olarak İslam'ı ve bilhassa Sünniliği aleyhinde konuşanlardan savunmakla meşhurdur. Akli ve metinsel kanıtların her ikisinden de istifade ettiği için usulü zamanının alimlerine ilaveten sonra gelenler tarafından benimsendi. Ekolü nihayetinde İslam medeniyetinin tarihindeki en popüler itikadi ekolü olmuştur.

İmam Ebu Mansur el-Maturidi (ö. 333H.S.), Maturidi ekolünün kurucusu, Maverünnehir'de yaşayan Müslümanlar için aynı rolü oynadı. Ebu Hanife'den (ö. 150H.S.) kalan kitapları kullanarak Sünnilerin inançlarını derledi ve karşı çıkanları çürüttü. O zamandan beri fıkıh meselelerinde Ebu Hanife'yi takip edenler akide ile alakalı meselelerde İmam Ebu Mansur el-Maturidi'nin usulünü benimsediler.

El-Eşari, el-Maturidi ile hiç tanışmamış olsa dahi ikisi de akidenin bütün esaslarında aynı sonuçlara ulaştılar. Hatta iki İmamında o sonuçlara varmak için kullandığı kanıtlar bile

aynı idi. Ayrıca biliniz ki iki ekol arasında mevcut sayıca az farklılıklar ya semantik farklılıklardır ya da gayri-esasi meselelerle alakalı farklılıklardır. Yani her taraftanda diğerk ekölü kötöleyen az sayıda müfrite itibar etmeyin.

HÜKM-Ü AKLİ

أَقْسَامُ حُكْمِ الْعَقْلِ لَا مَحَالَةَ ... هِيَ الْوُجُوبُ ثُمَّ الْاسْتِحَالَةُ

[10] Kesin surette hüküm-ü aklinin sınıfları;
zorunluluk, sonra imkansızlıktır.

ثُمَّ الْجَوَازُ ثَالِثُ الْأَقْسَامِ ... فَافْهَمُ مِنْحَتَ لَذَّةِ الْأَفْهَامِ

[11] Sonra mümkünat ki sınıfların üçüncüsüdür.
İdrak edin! Size idrak etme kabiliyeti bahşedilmiştir.

وَوَاجِبٌ شَرْعاً عَلَى الْمُكَلَّفِ ... مَعْرِفَةُ اللَّهِ الْعَلِيِّ فَاعْرِفِ

[12] Ve bu dini mükellefiyettir Mükellef için,
Bilmek Allah'ı En Yüce, bilin Onu.

أَيُّ يَعْرِفُ الْوَاجِبَ وَالْمُحَالَ ... مَعَ جَائِزٍ فِي حَقِّهِ تَعَالَى

[13] Neyin zorunlu ve imkânsız olduğunu
bilmek.

Yanı sıra neyin mümkün olduğunu Onun için,
En Yüce.

وَمِثْلُ ذَا فِي حَقِّ رُسُلِ اللَّهِ ... عَلَيْهِمْ تَحِيَّةُ الْإِلَهِ

[14] Ve keza Allah'ın resullerine ilişkin,
Onun salatı üstlerine olsun hepsinin.

فَالْوَاجِبُ الْعَقْلِيُّ مَا لَمْ يَقْبَلْ ... الْاِتِّفَاقُ فِي ذَاتِهِ فَابْتَهِلْ

[15] Aklen zorunlu olan kendi içinde yadsıma
Kabul etmeyendir. O zaman Onu anın

وَالْمُسْتَحِيلُ كُلُّ مَا لَمْ يَقْبَلْ ... فِي ذَاتِهِ الثَّبُوتُ ضِدَّ الْأَوَّلِ

[16] Ve aklen imkânsız olan onaylama
Kabul etmeyendir. Evvelinin yadsınmasıdır.

وَكُلُّ أَمْرٍ قَابِلٍ لِلِاتِّفَاقِ ... وَلِلثَّبُوتِ جَائِزٌ بِلَا خَفَا

[17] Ve hem onaylama hem de yadsıma
kabul eden herhangi bir şey
Şüphesiz mümkündür.

KAZİYELER

Bir kaziye, bir şeyi onaylayan veya başka bir şeyden yadsıyan bir ifadedir. Kaziyelere örnekler şunları içerir:

- “Tanrı mevcuttur” Tanrı’nın mevcudiyetini onaylayan bir kaziye.
- “Ali ayakta durmuyor” Ali’den ayakta durma halini yadsıyan bir kaziye.

Kaziyelerin hakikatine veya yanlışlığına hüküm vermek için kullanılan standartlar üç tanedir:

1. Şeriat (*vahiy*). Bu takdirde hükme hükm-ü şeri denilir.
2. Normallik (*Aza*). Bu takdirde hükme mutat hüküm denilir.
3. Akıl. Bu takdirde hükme hükm-ü akli denilir.

Eğer bir hükme vahye başvurulmadan ulaşılamıyor ise, hükme Hüküm-ü Şeri (*Vahiysel Hüküm*) denilir. Mesela: “günlük namazlar mükellefiyettir” kaziyesini onaylamak. Vahyin hüküm standartı olması açıkça İslam’ın hakikatine bağlıdır.

Eğer bir hükme vahiyden başka şekilde ulaşılabiliyorsa o halde bu hükme ya tekrarlanan deneyler ile ulaşılabiliyordur ya da ulaşılamıyordur. Eğer ulaşılabiliyorsa buna bir mutat hüküm (*Hüküm-ü Azi*) denilir. Mesela: “ateş odunu yakar” kaziyesini onaylamak ki tekrar tekrar ateşin odunu temas üzerine yakmasını gözleme binaen bilinir.

Eğer bir hüküm ne vahye ne de gözleme başvurmayaya ihtiyaç duymuyor ise o zaman buna Hüküm-ü Akli (*Akli Hüküm*) denilir. Bu Haride’nin bu kısmının konusudur.

HÜKM-Ü AKLİ NEDİR?

Hüküm-ü akli bir kaziye’nin özdeşlik ilkesine göre yargılandığı hükümdür. Hüküm-ü akli icra etmek için biri, ondan neyin onaylandığında veya yadsındığına göre kaziye’nin konusunun kendisi olmasının ne manaya geldiğini dikkate alır. Hüküm bundan sonra ilişkiyi onaylamaktan dolayı bir mantıksızlığa neden olup olmadığına bağlıdır.

Mesela: bir “çift sayı” iki ile bölünebilen bir tam sayıdır. İki ile bölünebilmek bu sebeple bir çift sayı hakkında olduğu şeye binaen gerçektir. Böylelikle “çift sayılar iki ile bölünebilirler” kaziyesi akli zorunluluk vasıtasıyla gerçektir.

Ne bütün çift sayıları ikiye bölünebildiklerine karar vermek için kontrol etmeye, ne de bazı çift sayıların üzerine tekrarlanan deneylere dayanan olasılıksal genellemeler yaparak kontrol

etmeye gerek yoktur.

Aksine “çift sayılar iki ile bölünebilirler” sadece çift sayıların kendileri olmalarının ne manaya geldiğini idrak ederek biliyoruz.

HÜKM-Ü AKLINİN SINIFLARI

Hükm-ü aklinin sınıfları üç tanedir:

1. Zorunlu: **kendi içinde yadsıma kabul etmeyendir**. Yani kendisinin ne olduğuna binaen yanlış olamayacak şeydir. Mesela: çift sayıların iki ile bölünebilmesi veya bir cismin parçasının tamamından küçük olması.
2. İmkânsız: kendi içinde **onaylama kabul etmeyendir**. Yani kendisinin ne olduğuna binaen gerçek olamayacak şeydir. Bu sınıf **evvelinin yadsınmasıdır**. Mesela: çift sayıların iki ile bölünmezliği bir akli imkansızlıktır çünkü bu imkansızlığın yadsınması (çift sayıların iki ile bölünebilirliği) bir akli zorunluktur. Cismin bir parçasının tamamından büyük olması bir akli imkansızlıktır çünkü bu imkansızlığın yadsınması bir akli zorunluluktur.
3. Mümkün: **hem onaylama hem de yadsıma kabul edendir**. Yani kendisinin ne olduğuna binaen gerçekliği veya yanlışlığı kabul eden şeydir. İkisini de farz etmekten mantıksızlık çıkmaz. Mesela: sizin veya tanıdığınız birinin ölümünün yarın vuku bulması. Bu kendisinin ne olduğuna binaen ne zorunludur ne de imkansızdır.

TEKLİF

Bu dini mükellefiyettir Mükellef için bilmek Allah ﷻ’u. Yani Allah Mükellefi kendisi hakkında birkaç şey bilmeye mükellef kılmıştır.

Mükellef ahirette bu hayattaki seçimlerinden mükellef tutulacak kişidir. Teklifin (*Sorumluluk*) koşulları üç tanedir:

1. İslam’ın mesajını almak. Mesajı almamış olan Allah ﷻ’un konu hakkındaki sözlerinden dolayı bir Mükellef değildir (İsra 15):

وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا

Biz, Resul göndermedikçe azap etmeyiz.

2. Olgunluk. Çocukken ölenler, amellerinden dolayı mükellef tutulmayacaklardır. Doğru fikre göre onlar Cennette olacaklardır. Bu Nebi ﷺ’den nakledilenlerden bellidir

zira orada bize Cennette inançsızların çocuklarını gördüğü hakkında bilgilendiriyor (Buhari 7047):

وَأَمَّا الرَّجُلُ الطَّوِيلُ الَّذِي فِي الرُّوضَةِ فَإِنَّهُ إِبْرَاهِيمُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَمَّا الْوِلْدَانُ الَّذِينَ حَوْلَهُ فَكُلُّ مَوْلُودٍ مَاتَ عَلَى الْفِطْرَةِ.
قَالَ: فَقَالَ بَعْضُ الْمُسْلِمِينَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَأَوْلَادُ الْمُشْرِكِينَ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَأَوْلَادُ الْمُشْرِكِينَ

...O büyük bahçenin içinde gördüğün uzun boylu adam İbrahim Nebidir. Onun etrafındaki çocuklar ise fıtrat üzere ölen her bir çocuğudur." Semura dedi ki: Bazı Müslümanlar "Ya Resulallah! Müşriklerin çocukları da mı?" diye sordular. Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem "Müşriklerin çocukları da" buyurdu

3. İslam'ın mesajını idrak edebilme kabiliyeti. Mesajı anlamasını engelleyen zihinsel engellere sahip olan kişiler Mükellef değildirler. Bunun sebebi, böyle bir insanın İslam'ı kabul etmekten aciz olacağıdır ve Allah ﷻ bize zaten söylemiştir (Bakara 286):

لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا

Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar.

Ve Mükellefin bilmesi beklenenlerden bazıları da **neyin zorunlu ve imkânsız olduğunu bilmek. Yanı sıra neyin mümkün olduğunu** Allah ﷻ için. Mesela: bir veya kadir olmanın Allah ﷻ için zorunlu olduğunu bilmek. Bir eşinin olmasının veya güçsüzlükten muzdarip olmanın Allah ﷻ için imkânsız olduğunu bilmek. Alemi yaratmanın veya gayri-mevcut bırakmanın Allah ﷻ için mümkün olduğunu bilmek.

Keza Mükellefin nebiler ve resuller için neyin zorunlu, neyin imkânsız ve neyin mümkün olduğunu bilmesi beklenir. Mesela: onların doğru olmasının zorunlu olduğunu, hilebaz olmalarının imkânsız olduğunu ve kadınlarla evlenebilmelerinin mümkün olduğunu bilmek.

TANRI'NIN MEVCUDİYETİ

ثُمَّ اعْلَمَنَّ بِأَنَّ هَذَا الْعَالَمَ ... أَيْ مَا سِوَى اللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَالِمِ

[18] Sonra bilin bu alem –
Yani mevcut her şey Allah Ali, Alim haricinde.

مِنْ غَيْرِ شَكٍّ حَادِثٌ مُفْتَقِرٌ ... لِأَنَّهُ قَامَ بِهِ التَّغْيِيرُ

[19] – Belirendir ve koşulludur şüphesiz
Nedeniyle vuku bulan değişimlerden içindeki.

حُدُوثُهُ وَجُودُهُ بَعْدَ الْعَدَمِ ... وَضِدُّهُ هُوَ الْمُسَمَّى بِالْقِدَمِ

[20] Belirmesi onun mevcudiyetidir gayri-
mevcudiyetinden sonra.
Başlangıçsızlık denir yadsınmasına.

بِإِجْدِ الْمَعْبُودِ

[21] O zaman bilin mevcut olmak
Akli zorunluluktur yalnız tapılana

إِذْ ظَاهِرٌ بِأَنَّ كُلَّ أَثَرٍ ... يَهْدِي إِلَى مُؤَثِّرٍ فَاعْتَبِرْ

[22] Zira şüphesiz her etki
Kanıtıdır mevcudiyetinin bir etkileyenin bu yüzden iyice dikkate alın.

ZORUNLULUK VE KOŞULLULUK

Bir şey için mevcudiyet ya bir akli zorunluluk, imkânsızlık ya da mümkünattır.

Eğer mevcudiyet bir şey için zorunlu ise o zaman bu şey kendisinin ne olduğuna binaen mevcuttur ve mevcut olmaması imkansızdır, aksi takdirde bir mantıksızlık meydana gelir. Yalnız zorunlu mevcut Allah ﷻ'tur. Bu nedenle Ona ﷻ “zorunlu varlık” denir.

Eğer mevcudiyet bir şey için aklen imkânsız ise o halde kendisinin ne olduğuna binaen bu şey gayri-mevcuttur ve bu şeyin mevcut olmaması zorunludur, zira aksi takdirde mantıksızlık meydana gelir. Mesela: yedi yüzlü bir küpün mevcudiyeti. Bir küp kendisinin ne olduğuna binaen altı yüzlüdür. Bu yüzden yedi yüzlü bir küp yedi yüzlü, altı yüzlü bir şekil olur ve bu bir çelişkidir.

Eğer mevcudiyet bir şey için yalnızca mümkün ise bu şey, kendisinin ne olduğuna binaen mevcudiyetin ve gayri-mevcudiyetin ikisini de kabul eder. O zaman zorunlu olarak mümkün şey gerçekten mevcut ise bu, mevcudiyetini başka bir şeyden elde etmiş demektir. Çünkü mevcudiyeti kendisinin ne olduğuna binaen olmayan şey, kendisinden başkasının ne olduğuna binaen mevcut olmalıdır. Bu sebepten mümkün mevcutlara koşullular denir.

Bütün koşullular belirendir çünkü onlar onlara mevcudiyet bahşeden varlık tarafından meydana getirilmişlerdir. “Beliren” derken kastedilen mevcut olmaya başlayanlardır.

Yukardakilerden açık olmalıdır ki gerçekten mevcut herhangi bir şey ya zorunlu ya da koşullu mevcuttur. Eğer mevcudiyeti başka bir şey tarafından bahşedilmediyse, o zaman zorunlu mevcuttur. Eğer mevcudiyeti başka bir şey tarafından bahşedilmiş ise, o zaman koşullu mevcuttur.

ALEM'İN BELİRMESİ

Bilin bu alem belirendir ve koşulludur. “Alem” derken kastettiğimiz **mevcut her şey Allah ﷻ haricinde**. Bu alemin varlıkları değişim kabul eden cisimlerdir ve değişim kabul etmeleri arazlarla atfedilmelerine kanıttır. Arazlarla atfedilmek onların belirmesine delildir. Bu suretle alemde değişimin meydana gelmesi onun belirmesinin nasıl öğrendiğimizdir

“Cisim” derken kastedilen: boşlukta uzanan boyutları (bir uzunluk, genişlik veya derinlik) olan bir varlıktır. Mesela: yıldızlar, gezegenler, dağlar, ağaçlar, hayvanlar.

“Araz” derken kastedilen: atfedildiği varlık için zorunlu olmayan bir vasıftır. Öyle ki eğer bu vasıf mevcudiyetine son verirse, onunla atfedilmiş varlığın mevcudiyetine son vermesi zorunlu değildir.

Mesela: bir atın dörtnala koşması atın içinde var olan bir arazdır. Dörtnala koşmak bir arazdır çünkü bu atın bahsedilen vasıfla atfedilmesinin zorunlu olmamasına rağmen atfedildiği bir vasıftır. Sonuç olarak eğer dörtnala koşmak at için varlığına son verirse atın mevcudiyetine son vermesi zorunlu değildir.

Fark ederseniz her araz ne olduğuna binaen belirendir. Bu arazların mevcudiyeti, atfedildikleri varlıklar için zorunlu olmadığı içindir ve zorunlu mevcut olmayan her ne ise koşullu mevcuttur.

Dahası değişimin vuku bulması değişen varlığın arazlar ile atfedildiğine kanıttır. Çünkü

değişim, bir arazla atfedilmekten başka bir arazla atfedilmeye geçmekten ibarettir. Evvel araz varlığını sona erdirince ikincisi mevcudiyete belirir.

Mesela: durmaktan harekete değişen bir cisim durmak ile atfedilmekten hareket ile atfedilmeye geçer. Durmak mevcudiyetini sona erdirdiği zaman hareket mevcudiyete belirir.

Yukardakilerin hepsi zihindeyken biz cisimlerin beliren arazlarla atfedildikleri için mevcut olmaya başladıklarını öne sürüyoruz:

- 1. Öncül: Cisimler arazlar olmadan mevcut olamazlar.
- 2. Öncül: Arazlar olmadan mevcut olamayan herhangi bir şey belirendir.
- Sonuç: Bu sebeple cisimler belirendir.

Yukardaki kanıt Cisimlerin Belirmesinin Kanıtı (*Burhan-ı Hudus'ül Ecsem*) denilir. İki öncülün kanıtlanması sonucunun hakikatini kanıtlar. Aşağıda iki öncülü kanıtlayacağız.

1. Öncül: bir cismin arazlar olmadan mevcut olması imkansızdır çünkü cisimler ya hareket halinde ya da durma halinde olmadan mevcut olamazlar. Bu hareket eden bir cisim için hareket etmeyi kesmesinin ve duran bir cismin durmayı kesmesinin aklen mümkün olduğu içindir. Böylelikle herhangi bir anda bir cisim herhangi bir arazla zorunlu olarak atfedilir.
2. Öncül: arazlar ile mevcut olamayan her ne ise belirendir çünkü bütün arazların kümesi belirendir ve söz konusu varlık arazlar olmadan mevcut olamaz. Bütün arazların kümesi mevcudiyete belirmeden önce mevcut olamaz. Böylelikle bahsedilen varlık başlangıçsız mevcut olamaz ve başlangıçsız olmayan ne ise belirendir.

Bütün arazların kümesi belirendir çünkü eğer olmasaydı o zaman bu geçmişte sonsuz bir vuku bulma silsilesi mevcut olduğu manasına gelirdi. Mevcudiyete beliren her araz sonsuza dek bir başkasından önce gelirdi ve bu imkânsız olduğuna göre bütün arazların kümesinin başlangıçsız olması imkansızdır.

Geçmişte sonsuz sayıda arazların vuku bulmuş olması imkansızdır çünkü geçmiş şu anki ana zemin hazırlayan ve şu anki anda biten bir olaylar silsilesidir. Oysa sonsuz bir olaylar silsilesi tanım gereği sonsuz olur ve sonsuz olan, bir sona eremez.

Bunu bir örnekle daha açıklığa kavuşturmak gerekirse: sonsuz adımlardan oluşan bir yolculuğu bitirmek aklen imkansızdır çünkü bir adımların sonsuzluğu kendisinin ne olduğuna binaen sonsuz sayıda adımlardır. Her adım sonsuz olarak bir başkası tarafından

takip edilir. Buna karşılık sonsuz bir adımlar silsilesini “tamamlamak” bu silsilenin bir sonu olduğunu ima eder. Sonsuz adımlardan oluşan bir yolculuğun tamamlandığını söylemek bu yüzden sonsuz bir adımlar silsilesinin bir sona geldiğini söylemekten farksızdır. Bu açık bir çelişkidir. Tersine eğer bir yolculuk bir sona ermişse o zaman bu yolculuğun sınırlılığına kanıt olacaktır.

Aynı sebepten dolayı geçmişin şu an ile sona ermesi gerçeği geçmiş olayların bir başlangıcı olduğuna kanıttır. Sonsuz bir geçmişin imkansızlığına “bir teselsülün imkansızlığı” (*Istihalat’ül Teselsül*) denir.

İki öncül kanıtlanmıştır bu yüzden sonuç zorunlu olarak takip eder. Bu sebeple bütün cisimler ve arazlar mevcut olmaya başlamıştır, bu alem cisimler ve arazlardan oluşmuştur. Bu sebeple alem mevcut olmaya başlamıştır.

TANRI’NIN MEVCUDİYETİ

Bu alemin koşulluluğu dikkate alındığında bu alemi mevcudiyete getiren başka bir varlık mevcut olmalıdır. **Zira şüphesiz her etki kanıtıdır mevcudiyetinin bir etkileyenin.** Bu alemin yaratıcısı ya zorunlu mevcuttur ya da koşullu mevcuttur.

Eğer yaratıcı zorunlu mevcut ise o zaman Tanrı’nın mevcudiyeti belirlenmiştir zira bir zorunlu varlık “Tanrı” derken kastettiğimizdir.

Eğer yaratıcı koşullu mevcut ise o zaman bu yaratıcının mevcudiyeti, onu mevcudiyete getirecek bir diğer yaratıcıya bağlı olur ve eğer ikinci yaratıcı koşullu mevcut olsa idi, o zaman üçüncüye bağlı olurdu ve eğer üçüncü koşullu mevcut olsa idi, o zaman dördüncüye bağlı olurdu vs. Bu sonsuzca gidemez, çünkü bu bir teselsül gerektirir ve bir teselsül imkansızdır. Böylelikle yaratıcıların silsilesi -eğer ki böyle bir silsile mevcut olsaydı ki daha sonra olmadığını göstereceğiz- en nihayetinde silsileyi başlatmak için bir zorunlu varlığa bağlı olur ve bir zorunlu varlık “Tanrı” derken kastettiğimizdir.

Her hâlükârda Tanrı’nın mevcudiyeti gerekir, bu sebeple Tanrı zorunlu olarak mevcuttur.

TANRI’NIN VARLIĞININ KURANİ KANITI

Dikkate alınmalıdır ki Kuran da alemin koşulluluğunu aynı argümanlardan istifade ederek kanıtlıyor. Allah ﷻ Kuran’da bizi bilgilendiriyor (Bakara 164):

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlara yarar şeylerle denizde akıp giden gemide, Allah'ın yukarıdan bir su indirip de onunla yeri ölümünden sonra diriltmesinde, diriltip de üzerinde deprenen hayvanları yaymasında, rüzgarları değiştirmesinde, gök ile yer arasında emre hazır olan bulutta şüphesiz akıllı olan bir topluluk için elbette Allah'ın birliğine deliller vardır.

Ve önceden ispatlandığı gibi gerçekten de bu alemde sürekli vuku bulan değişimler koşulluluğu için delildir ve alemin koşulluluğu, onu mevcudiyete getiren Yaratıcı'nın mevcudiyetinin kanıtıdır.

İbn'ül Cevzi (ö. 597H.S.) ayrıca Sahabelerden aynı argümanın daha basit bir biçimini aktarıyor. Aynı ayet üzerine tefsirinde naklediyor (c. 1, s. 130):

سَمِعْتُ الْحَسَنَ يَقُولُ: كَانُوا يَقُولُونَ - يَعْنِي أَصْحَابَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الرَّفِيقِ ، الَّذِي لَوْ جَعَلَ هَذَا الْخَلْقَ خَلْقًا دَائِمًا لَا يَنْصَرِفُ ، لَقَالَ الشَّاكُّ فِي اللَّهِ: لَوْ كَانَ لِهَذَا الْخَلْقِ رَبٌّ لِحَادَثِهِ ، وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدْ حَدَثَ بِمَا تَرَوْنَ مِنَ الْآيَاتِ

El-Hasan'ın söylediğini duydum: Nebi ﷺ'in sahabeleri derlerdi: bütün övgü Allah'adır, Hoşgörülü. Eğer O yaratılışı değişim olmadan sabit yapsa idi o zaman Tanrı'nın mevcudiyetinden şüphe eden derdi ki: "eğer yaratılışın bir Rabb'i olsa idi onu değiştirirdi". Gerçekten de Allah, en Yüce, yarattığını alametlerinden gördüklerinizle değiştirmektedir...

Sahabeler alemin Yaratıcı ﷻ'a bağımlılığını göstermek için alemde vuku bulan inanılmaz değişimleri listeleyerek devam ederlerdi.

MAHRUM EDEN NİTELİKLER VE NEDENSELLİK

وَذِي تُسَمَّى صِفَةً نَفْسِيَّةً ... ثُمَّ تَلِيهَا خَمْسَةٌ سَلْبِيَّةٌ

[23] Ve mevcudiyete varlık niteliği denilir
Beş mahrum eden nitelik tarafından takip edilir

وَهِيَ الْقَدَمُ بِالذَّاتِ فَاعْلَمْ وَالْبَقَا ... قِيَامُهُ بِنَفْسِهِ نِلَتْ التَّقَى

[24] Onlar: Başlangıçsızlık ve Ebediyet,
Bağımsızlık, size dindarlık bahşetsin.

تَخَالَفُ لِلْغَيْرِ وَحَدَانِيَّةٌ ... فِي الذَّاتِ أَوْ صِفَاتِهِ الْعَلِيَّةِ

[25] Emsalsizlik ve Birlik,
O varlığında Birdir, Onun Ali niteliklerinde,

وَالْفِعْلُ فَالتَّأَثِيرُ لَيْسَ إِلَّا ... لِلوَاحِدِ الْقَهَّارِ جَلَّ وَعَلَا

[26] Ve Onun amellerinde. Çünkü etkilemek hiçbiri
içindir haricinde
Bir, Yenen, alidir O.

وَمَنْ يَقُلْ بِالطَّبْعِ أَوْ بِالْعِلَّةِ ... فَذَاكَ كُفْرٌ عِنْدَ أَهْلِ الْمِلَّةِ

[27] Bu yüzden Zorunlu kılan Tabiatlara ya da Sebeplere
inancını bildirmek,
İnançsızlıktır bu dinin insanlarına göre.

وَمَنْ يَقُلْ بِالْقُوَّةِ الْمُوَدَّعَةِ ... فَذَاكَ بِدْعِيٌّ فَلَا تَلْتَفِتْ

[28] Ve o ki Yaratıcı kudretin devredilmesine inancını bildiren
Bir bidatçıdır, bu yüzden ona dikkat etmeyin.

لَوْ لَمْ يَكُنْ مُتَّصِفًا بِهَا لَزِمَ ... حُدُوثُهُ وَهُوَ مُحَالٌ فَاسْتَقِمْ

[29] Ve eğer ki O hiçbiri ile atfedilmeseydi, bu gerektirirdi
Onun belirmesini, ki imkansızdır, bu yüzden doğru yolda kalın.

لَأَنَّهُ يُفْضِي إِلَى التَّسْلُسِ ... وَالذَّوْرُ وَهُوَ الْمُسْتَحِيلُ الْمُتَجَلِّي

[30] Zira aksi takdirde bu bir teselsül gerektirir,
Veya devir, ikisi de açık bir imkânsızlık.

فَهُوَ الْجَلِيلُ وَالْجَمِيلُ وَالْوَلِيُّ ... وَالظَّاهِرُ الْقُدُّوسُ وَالرَّبُّ الْعَلِيُّ

[31] Gerçekten de O Muhteşem, Zarif, Mevla, Galip, Safi Olan, Ali Rab.

مُنَزَّهُ عَنِ الْحُلُولِ وَالْجِهَةِ ... وَالْاِتِّصَالِ الْاِنْفِصَالِ وَالسَّفَةِ

[32] Bir yöne hapsedilme veya bir yönde mevcut bulunmaktan muaf, Veya başkasına maddeten bağlı veya kopuk olmaktan muaf, aynı şekilde O ahmaklıktan muaftır.

İLAHİ NİTELİKLERİN SINIFLANDIRILMASI

Allah ﷻ'un bir niteliği Onun betimlendiği bir vasıftır. Nitelikler üç sınıfa ayrılır:

Varlık niteliği: Onun zorunlu mevcudiyetidir. Buna bir “varlık niteliği” denilir çünkü bu Allah ﷻ'un kendisinden ibarettir. Zira bir şeyin mevcudiyeti, aklın dışında ise, o şeyin kendisidir. Allah ﷻ'un varlığı önceki kısımda değinilmiştir.

Beş mahrum eden nitelik: Başlangıçsızlık, Ebediyet, Bağımsızlık, Emsalsizlik ve Birlik. Onlar bu kısmın konusudur.

Ve yedi manevi nitelik: İlim, Hayat, Kudret, İrade, Kelam, Duymak ve Görmek. Onlar sonraki kısmın konusudur.

MAHRUMİYET NEDİR?

Zorunlu varlığın mevcudiyeti sonucuna vardıktan sonra salim zihin ardından bu varlığın betimlendiği birkaç mahrum eden vasfın sonucuna varır.

“Mahrum eden” derken kastedilen: onlar onun atfedildiği mevcut vasıfların aksine olarak söz konusu varlığın neyden yoksun olduğunun kavramlarıdır.

Mesela: ilim alimin içinde var olan bir olumlu ve mevcut vasıftır. Bununla birlikte cehalet cahilin içinde var olan mevcut bir vasıf değildir. Tersine bu bir olumsuzluktur, ilmin yoksunluğudur ve cehaletin bir “bir şeyin yoksunluğu” olmasına binaen ona mahrumiyet denir.

BEŞ MAHRUM EDEN NİTELİK

Her mükellefin Allah ﷻ için onaylaması gereken beş mahrum eden vasıf:

Başlangıçsızlık (bir başlangıcın yoksunluğu).

Ebediyet (bir sonun yoksunluğu).

Bağımsızlık (bir bağımlılığın yoksunluğu).

Emsalsizlik (başka herhangi bir varlığa benzerliğin yoksunluğu).

Birlik (bir eşin yoksunluğu).

Bütün mahrum eden nitelikler için akli kanıt Allah ﷻ'ın zorunlu varlığına bina edilmiştir. Zira eğer O yukarıdakilerden herhangi biri ile atfedilmeseydi o zaman O koşullu mevcut olur, mevcudiyetteki her şeyin koşullu olmasını gerektirir ve eğer mevcudiyetteki her şey koşullu olsaydı o zaman bu ya:

Teselsül (*Sonsuz Gerileme*): şu an ki koşulluların onlardan önce gelen koşullular tarafından kaynaklandığı ve o önce gelen koşulluların o halde onlardan önce gelen üçüncü bir koşullular kümesi tarafından sonsuz olarak kaynaklandığı inancıdır. Zaten bir teselsülün imkânsız olduğunu gösterdik.

Ya da:

Devir (*Döngüsellik*): bir koşullunun başka bir koşullunun mevcudiyetinin sebebi olduğu ve bu ikinci koşullunun ona sebep olan evvelinin sebebi olduğu inancıdır ve bu açık bir imkansızlıktır.

Zira bir etkileyenin etkisini mevcudiyete getirmesi etkileyenin gerçekten mevcut olmasını gerektirir. Eğer mevcut değildiyse hiçbir şeyi mevcudiyete getiremezdi çünkü gayri-mevcutlar hiçbir şeye tesir edemezler.

Diğer taraftan, aynı etkileyenin mevcudiyete getirilmesi evvela bu etkileyenin mevcut olmamasını gerektirir. Zira eğer gayri-mevcudiyeti, onun mevcudiyetinden önce gelmeseydi o zaman bu onu başlangıçsız yapardı ve başlangıçsız olan mevcudiyete getirilemez.

Böylelikle, bir etkileyenin kendi mevcudiyetinin sebebini mevcudiyete getirmesi, bu etkileyenin aynı anda hem mevcut olmasını hem de mevcut olmamasını gerektirir.

Ona sebep olan koşulluyu mevcudiyete getirmesi için “Mevcut olması”. Sebep tarafından mevcudiyete getirilmesi için “Mevcut olmaması”. Bu çelişkilidir ve bu sebeple imkansızdır.

BAşLANGIÇSIZLIK VE EBEDİYET

Allah ﷻ zorunlu olarak başlangıçsız ve sonsuzdur. Zorunlu varlık kendisinin ne olduğuna binaen gayri-mevcudiyeti kabul etmez. Bu yüzden Onun mevcudiyetinden önce gayri-mevcudiyet gelemmez (yani Onun başlangıcı olamaz) ve Onun mevcudiyeti gayri-mevcudiyeti tarafından takip edilemez (yani Onun bir sonu olamaz).

Allah ﷻ’un başlangıçsızlığı ve ebediyetinin metinsel kanıtı şöyle demesidir (Hadid 3):

هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ

O, Evveldir ve Ahirdir.

O Evveldir bu yüzden hiçbir şey Ondan önce gelmez ve O Ahirdir bu yüzden hiçbir şey tarafından takip edilmez.

BAğIMSIZLIK

Allah ﷻ ayrıca tamamen bağımsızdır. Kendi mevcudiyeti için başka hiçbir şeye bağlı değildir. Ne Onu mevcudiyete getiren başka bir yaratıcıya ne de içinde var olacak başka bir varlığa. Onun Mesih’in cisminin içinde var olduğuna inanan Hristiyanlardan farklı olarak.

Onun Bağımsızlığı ayrıca Onun zorunluluğundan belirlidir. Zorunlu varlığın mevcudiyeti kendisinin ne olduğuna binaendir, bu yüzden O başka hiçbir şeye bağımlı değildir.

Allah ﷻ’un Bağımsızlığının metinsel kanıtı şöyle demesidir (Fatir 15):

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

Ey İnsanlar, siz Allah'a muhtaçsınız. Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, hamda layık olan O' dur.

EMSALSİZLİK

Allah ﷻ yaratılıştaki her şeyden farklıdır. Bu her yaratılmış varlığın her yönü yaratılmış olduğundandır. Bu yüzden eğer Allah ﷻ herhangi bir yaratılmış varlık ile o yaratılmış yönlerin bazılarını paylaşıyorsa, o zaman Allah ﷻ bir yanıyla yaratılmış olacaktı ve bu bağımsız ve zorunlu varlık için imkansızdır.

Allah ﷻ'un emsalsizliğinin metinsel kanıtı şöyle demesidir (Şura 11):

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ
Hiçbir şey Allah'ın benzeri değildir.

Ve şöyle (İhlas 4):

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ
Ve hiçbir şey O'nun dengi değildir.

Ve Onun şöyle demesidir (Meryem 65):

رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا

O, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir. Öyleyse Ona ibadette sabırlı ol.
Hiç O'na benzeyen bir şey bilir misin?

Bunlar Onun koşullu aleme olan benzemezliğini bildiren birçok bölümün arasındadır.

BİRLİK

Allah ﷻ yalnız yaratıcıdır ve Onun yanında hiçbirisi yoktur.

Eğer bir yaratıcıların çokluğu mevcut olsaydı, o zaman ya o yaratıcılardan biri diğerlerinin iradesine karşı bir şey yaratabilir ya da yaratamaz.

Eğer yaratıcılardan biri diğerlerinin iradesine karşın bir şey yarabiliyorsa o zaman o diğerleri tanrılar değildirler. Zira onların iradelerini gerçekleştirmekteki yetersizlikleri onların bunu yapabilenden güçsüz olduklarının kanıtıdır ve güçsüz olan tanrı olamaz.

Eğer yaratıcılar birbirlerine katılmamaya acizlerse o zaman hiçbir tanrı değildir. Bu durumda her biri bir şey yaratırken kalanın tasvibine bağlıdır ve diğerlerine bağlı olan tanrı olamaz.

Yukarıdaki akli argümana Burhan-ı Temanu (Menetmeyle Kanıt) denir. Kurani ayete

dayandırılır (Enbiya 22):

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا

Eğer yerle gökte Allah'tan başka tanrılar olsaydı, ikisi de bozulurdu

Eğer bir yaratıcıların çokluğu mevcut olsaydı o zaman hiçbir tanrı olmazdı. Eğer göğü ve yeri yaratacak, sürdürecekt Tanrı olmasaydı o zaman onlar bozulurlardı.

VARLIĞIN, NİTELİKLERİN VE AMELLERİN BİRLİĞİ

O varlığında Birdir, Onun Ali niteliklerinde ve Onun amellerinde.

“Varlığında Birdir” derken kastedilen: O mevcudiyetteki yalnız zorunlu varlıktır. Diğer her şey koşullu mevcuttur ve bu haliyle belirendir.

“Niteliklerin Birliği” iki manaya gelir: Evvela, yalnızca Allah ﷻ mükemmeliyetin ilahi vasıflarıyla atfedilendir. İkincisi, Allah ﷻ’un manevi nitelikleri tekildir. Başka bir deyişle; O tek bir İlim niteliği ile atfedilmiştir, ki ona binaen O bütün şeyleri bilir; tek bir Kudret niteliği, ki ona binaen O yaratılabilecek her şeyi yaratabilir; tek bir İrade niteliği, ki ona binaen mevcudiyetteki belirlenebilecek her şeyi belirleyebilir... vs.

“Amellerin Birliği” ise idrak edebilmek için evvela Tanrı’nın “amel etmesi” ne demek idrak etmeliyiz. Bu Onun kendi Kudretine binaen ve Onun İradesine uyumlu olarak bir şey yaratmasıdır. Mesela: dünyanın yaratılması ki Tanrı’nın bir amel etmesidir.

Yani biz “Amellerin Birliği” dediğimizde kastettiğimiz: Allah ﷻ’un şeyleri mevcudiyete getirme kabiliyeti olan yalnız şey olmasıdır. Bütün koşulluların mevcudiyeti sadece ve doğrudan O ﷻ’a bağlıdır

Mesela: ateş, odun ile temas ettiğinde ve odun yandığında yanmayı doğrudan yaratan Allah ﷻ’tur, ateş değil. Bu bazı insanlara ateş yanmanın yaratıcısıymış gibi gözükebilir çünkü o insanlar odunun ateş ile teması ile yanmasına alışmışlardır.

Ancak iki şey arasında bir korelasyon gözlemek birinin öbürünün yaratıcısı olduğu manasına gelmez. Ne de bu korelasyonun aklen zorunlu olduğuna kanıttır.

Aynısı diğer bütün doğal fenomenler için de geçerlidir. Onlar sadece korelasyonlardır. Hiçbir yaratık aslında başka herhangi bir şey yaratmaz. Alem yalnızca Allah ﷻ bu korelasyonların mevcut olmasını irade ettiği için (yani odun tutarlı olarak ateş ile temasta

yanar, kâğıt tutarlı olarak suyun yüzeyine bırakıldığında yüzer, nesneler bir yükseklikten bırakıldıklarında tutarlı olarak düşer...vs.) muntazam bir biçimde davranır. O ﷻ ateş ile temastan sonra yanmayı yarattığı gibi tutarlı olarak bir olayı öbüründen sonra yaratmayı seçti ve eğer O başka türlü seçmiş olsaydı O farklı korelasyonlarla betimlenmiş bir alem, hatta hiçbir korelasyonun olmadığı karmakarışık bir alem yaratabilir.

Yukarıdaki insanların amellerini de içerir ki Allah ﷻ'un yaratıcısı olduğu. Bu Allah ﷻ'un Kendisini insanların yaptıklarının yaratılışı ile atfetmesindendir (Saffat 96):

وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ

"Halbuki sizi de yaptıklarınızı da Allah yaratmıştır."

Bu yüzden eğer denirse ki: "bu inanç insanların zorlanmasını gerektirir ki bu Allah'ın Kuran'da onayladığı seçme özgürlüğüne karşı gelir."

Biz cevap veririz ki: Allah ﷻ insanların ne seçeceğini, Onun her şeyi kapsayan İlmiden biliyordu ve O, onların amellerini, onların kendileri için irade ettiklerinin bazıları ile uyumlu olarak, onlar için yaratmayı seçmiştir. Bu sebeple Onun onların amellerinin yaratıcısı olması, onların zorlanmasını gerektirmez.

Mesela: farz edin ki Ali belli bir zamanda elini kaldırmaya karar verdi ve sonra eli kalkmıştı. Ali'nin elinin hareketini yaratan Allah ﷻ'tur. Fakat bu, Ali'nin elini kaldırmaya zorlandığı manasına gelmez zira Allah ﷻ Ali'nin kendi iradesi ile uyumlu olarak bu hareketi yaratmayı seçmiştir.

Fark ederseniz: yukarıdaki misalde Ali'nin elinin hareketine Ali'nin ameli denir, hareketin Ali'nin içinde mevcut olmasına binaen, Ali hareketi yarattığı için değil. Ali'nin Allah ﷻ'un onun için yarattığı hareketi elde etmesine *Kesb* denir.

Allah ﷻ'un yalnız yaratıcı oluşunun akli kanıtı Allah ﷻ'un Birliği için sunulan Burhan-ı Temanu ile aynıdır. Kanıtı dikkate alırsak bir yaratıcıların çokluluğu mevcut olamaz ve biz zaten tek başlangıçsız yaratıcının mevcut olduğunu ispatladık. Bu demektir ki başlangıçsız yaratıcı aslında yalnız yaratıcıdır.

NEDENSELLİK ÜZERİNE MUHALİF GÖRÜŞLER

Allah ﷻ'un yalnız yaratıcı olduğu inancı nedensellik üzerine 3 diğer dünya görüşü ile karşılaştırılır: Zorunlu kılan Sebeplere inanç, Zorunlu kılan Tabiatlara inanç ve Yaratıcı Kudretin Devredilmesine inanç.

Evvela iki inanç "Filozoflar" olarak bilinen bir grup tarafından kabul edilir. Onlar eğer etkileyen mevcut ise, etkilerin zorunlu olarak mevcut olduğuna inanan Aristoculardır.

Mesela: ateşin eğer onunla temasa geçerse zorunlu olarak odunu yakacağı inancı ve odunun yanmamasının aklen imkânsız olduğu. Bu vakada ateşin odunun yanması için zorunlu kılan sebep olduğu söylenir.

"Zorunlu kılan Tabiatlar" etkinin mevcut olması için sebebin mevcudiyetinden daha fazlasını önererek Zorunlu kılan Sebepler inancını vasıflandırır. Etkilemeye sebep olma kabiliyetini kısıtlayan bütün engelleyicilerin ayrıca mevcut olmaması, öyle ki eğer sebep mevcut olsaydı ve bütün engelleyiciler mevcut olmasaydı o zaman etki zorunlu olarak mevcut olurdu.

Mesela: eğer alev odun ile temasa geçerse, ateşin zorunlu olarak odunu ıslaklıktan yoksun olduğu sürece yakacağı inancı. Bu vakada ateşin mevcudiyeti ve ıslaklığın gayri-mevcudiyeti odunun yanmasının mevcudiyetini zorunlu kılar.

Bu yüzden Zorunlu kılan Tabiatlara ya da Sebeplere inancını bildirmek, inançsızlıktır bu dinin insanlarına göre. Başka bir deyişle Sebeplerin Zorunlu kılmasına ya da Zorunlu kılan Tabiatlara inanan o kimse inançsızdır. Bu iki sebeptendir:

Evvela, çünkü bu Allah ﷻ'un alemin davranışını değiştiremeyecek olmasını gerektirir. Mesela: eğer ateş zorunlu olarak yanmaya sebep oluyor ise, o zaman Allah ﷻ için ateşi yakmaz yapması imkânsız olur ve bu, bize Allah ﷻ'un ateşin İbrahim Nebi'yi yakmasını engellemesi hakkında bilgilendiren açık Kurani bölüme ters düşüyor (Kuran Enbiya 69):

قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ

Biz: "Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve zararsız ol" dedik.

İkincisi, çünkü bu, alemin mevcut olmamasının aklen imkansızlığını gerektirir. Ne de olsa Filozoflar, Allah ﷻ'un Kendisinin alemin mevcudiyeti için zorunlu kılan sebep olduğuna inanıyorlar. O var olduğu sürece alemde var olur ve Allah ﷻ'un mevcut olmaması imkansız olduğu için alemin de mevcut olmaması imkansız olur. Bu inançsızlıktır çünkü Allah ﷻ'un alemi yaratmamayı seçmekten aciz olduğu manasına gelir. Böyle bir itikat Onu alemin gayri-ihiyari sızdığı mekanik bir kaynağa indirger. Alidir ki O üstündür cahilin Ona yakıştırdıklarından.

Zorunlu kılan Sebeplere ya da Tabiatlara inanç yanlışdır çünkü eğer gerçek olsaydı alem başlangıçsız olurdu ve biz zaten alemin başlangıçsız olmadığını gösterdik.

Ayrıyeten, mesela odunun ateş ile temasta tutarlı olarak yanmasını gözlemlemek, ateşin

odunu yakmamasının aklen imkânsız olduğuna kanıt değildir. Bu sadece normalde odunun ateş ile temasa geçtiğinde ne olduğuna kanıttır ve bu gerekçesiz inanç -tutarlı olarak bir korelasyon gözlemlemenin bu korelasyonun aklen zorunlu olmasını gerektirmesi- Filozofların dünya görüşünün dayalı olduğu esas varsayımdır.

Amelin Birliğine zıt ahir dünya görüşü Yaratıcı Kudretin Devredilmesidir. Bu “Mutezile” olarak bilinen bir İslami fırkanın savunduğudur. Bu Allah ﷻ’un Onun bazı yaratıklarına bazı şeyleri yaratma kabiliyetini bahşetmeyi seçtiği inancıdır. Mesela: ateşin odunun yanmasını yaratması çünkü Allah ﷻ’un ona yakma kudreti verdiği inancı.

Her kim Yaratıcı Kudretin Devredilmesine inanırsa o bir bidatçıdır. Başka bir deyişle, Yaratıcı Kudretin Devredilmesine inanan kimse kabahatlidir ama onun hatası onu İslam cemaatinden çıkaracak kadar ciddi değildir.

Burhan-ı Temanuden Yaratıcı Kudretin Devredilmesi inancı yanlıştır. Ayrıca Allah ﷻ’un yalnız yaratıcı olduğu hakkında bilgilendiren metinsel bölümlerdendir. (Zümer 62):

اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ

Allah her şeyin yaratıcısıdır

Ve eğer şeyler yaratan bir başka varlık olsaydı o zaman Allah ﷻ her şeyin yaratıcısı olmazdı.

CİSİMSİZLİK VE DEĞİŞMEZLİK

Şu ana kadar ele alınanları takip edenler, Allah ﷻ’un cisimsizliği ve değişmezliğidir. Bir başka deyişle: O bir boyut ve bir şekle sahip bir cisim değildir, ne de O değişimlerden muzdariptir. O boşlukta bir yöne sınırlanmış değildir, ne de O zamanın geçişi yüzünden değişir. Aksine, O ikisinin de ötesine geçer.

Bu önceden verilen kesin olarak bütün cisimlerin koşulluluğunu ve belirmesini, ilaveten bütün şeylerin değiştiğinin akli kanıttandır, Cisimlerin Belirmesinin Kanıtı. Halbuki Allah ﷻ Kendisinin kim olduğuna binaen zorunlu ve başlangıçsızdır.

Ayrıca yukarıda bahsedilen Allah ﷻ’un Emsalsizliğini öne süren birçok Kurani ayettendir. Sonuç olarak alem cisimlerle doludur (insanlar, hayvanlar, ağaçlar, dağlar, bulutlar vs.). Bu yüzden eğer Allah ﷻ bir cisim olsaydı, o zaman Allah ﷻ emsalsiz olmazdı.

Yukarıdakilere ek olarak biz ayrıca Allah ﷻ’un Kuran’da sözünü ettiği İbrahim Nebi (a.s.)’ın kavmi ile münakaşadan söz edeceğiz (Enam 74):

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ أَرَزَرْتَنِي أَصْنَامًا إِلَهَةً إِنِّي أَزَاكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ
İbrahim, babası Âzer'e demişti ki: "sen putları tanrı mı ediniyorsun? Doğrusu ben seni ve kavmini açık bir sapıklık içinde görüyorum".

Münakaşa İbrahim (a.s.)'ın babasının yanı sıra putperest halkıyla yüzleşmesi ile başlıyor. İbrahim'in halkının öğrettiği, alemin ilişkilerini idare edenlerin aslında gökyüzündeki yıldızlar ve gezegenler olduğuydu. Gök cisimlerini temsil etmesi için putlar inşa ettiler ve o heykellere taptilar.

فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَىٰ كَوْكَبًا ۖ قَالَ هَٰذَا رَبِّي ۖ فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَا أُحِبُّ الْآفِلِينَ

Üzerine gece bastırınca, bir yıldız görmüş ve [kavmine]: Bu, Rabbimdir, demişti. Fakat yıldız batınca: Ben, batanları sevmem, demişti.

Yıldızlardan birine işaret ederek İbrahim (a.s.) putperestlere onun gerçekten göklerin ve yerin Rabbi olup olmadığını soruyor. Gökyüzünde yüksek konumda olması onun üstünlüğünün kanıtı değil midir? Ama yıldız hareket edince İbrahim şu sonuca varıyor: o Tanrı olamaz. Zira gerçek Yaratıcı'nın değişimden muzdarip olması imkansızdır.

فَلَمَّا رَأَى الْقَمَرَ بَازِعًا قَالَ هَٰذَا رَبِّي ۖ فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَئِنْ لَّمْ يَهْدِنِي رَبِّي لَأَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ

Ay'ı doğarken görünce [kavmine]: Bu, Rabbim, demişti. Fakat, o da batınca; Rabbim beni doğru yola iletmezse, muhakkak sapıklığa düşmüş kimselerden olacağım, demişti.

O (a.s.) doğan aya döndü. Yukarı yöne hareketi onun ihtişam ve asaletinin kanıtı değil midir? Ama doğma halinden batma haline değişince İbrahim bir kez daha şu sonuca varıyor: bu ay ayrıca Tanrı olamaz, baştaki doğmasına rağmen, çünkü gerçek Tanrı değişmez.

فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسَ بَازِعَةً قَالَ هَٰذَا رَبِّي ۖ أَكْبَرُ ۖ فَلَمَّا أَفَلَتْ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ

Güneşi doğarken görünce de Rabbim budur, zira bu daha büyük, dedi. O da batınca, [kavmine] dedi ki: Ey kavmim! Ben sizin [gerçek Rabb'e] ortak koştüğunuz şeylerden uzağım.

O (a.s.) sonra doğan güneşi fark ediyor. Bu gök cismi sadece doğuyor değil, ayrıca aydan çok daha büyük! Bu onun azameti ve kudretinin delili değil midir? Ama güneşte doğmaktan batmaya değişince İbrahim derhal şu karara varıyor: bu güneş büyüklüğüne rağmen yine Tanrı olamaz.

İbrahim Nebi'nin argümanından anlıyoruz ki: bir cismin gökyüzünde yüksekte olması, bu cismin yukarı yöne hareket ediyor olması, muazzam büyüklüğe sahip olması... bunlar önemli değildir, önemli olan bu cismin değişim kabul etmesidir ve bu değişimi kabul etmesine binaen onun ulu Yaratıcı, gökler ve yerin Rabb'i olamayacağını bilebiliriz.

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا ۖ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

"Doğrusu ben yüzümü [ibadette], gökleri ve yeri yaratana, doğruya yönelerek çevirdim, ben ortak koşanlardan değilim."

Tecsim çağırarak bir güruhun modern zamanlardaki yayılmasını göz önüne alırsak Allah ﷻ'un cisimsizliği ve değişmezliğine vurgu yapmak önemlidir. "Tecsim": Allah ﷻ'un bir

cisim olduğu inancıdır. Tecsim inanana “Mücessim” (çoğulu Mücessime) denilir. Bu akideyi desteklemek için Mücessime iki asıl argüman sunarlar:

Evvela: onların geçmiş alimleri Allah ﷻ’un bir cisim olduğuna inandılar bu sebeple Allah ﷻ bir cisimdir.

İkinci olarak: okuyucuları Kuran ve Sünnetin harfi harfine yorumlamalarını kabul etmeye mükellef kılmaları ve sonra içinde bazı bölümlerin Allah ﷻ’un bir cisim olduğunu belirttiğini iddia ederler.

Evvel argümana biz deriz ki: verdiğiniz referansların çoğu hakşinas alimlere çirkin inançlar atfettiğiniz uydurmalarıdır. Velez ki referans ettikleriniz hakikaten Mücessim olsalardı, bu yine Tecsimin hakikatini gerektirmezdi. Hindu alimler söyledi diye Hinduizm’in gerçek olduğunu kabul eder miydiniz? Ya da Hristiyan alimler söylediği için Hristiyanlığın gerçek olduğunu? Ya da Şia’nın alimleri söyledi diye Şiiliğin gerçek olduğunu? Açıkça itikadi tartışmalar basitçe sizinle hemfikir olan birinden alıntı yaparak kararlaştırılmaz. Çoğunlukla Ali bin Ebu Talib (r.a.)’a atfedilen vecizede dendiği gibi:

إِنَّ الْحَقَّ لَا يُعْرَفُ بِالرَّجَالِ وَلَكِنَّ الرِّجَالَ هُمُ الَّذِينَ يُعْرِفُونَ بِالْحَقِّ

Hakikat zatlar tarafından bilinmez fakat [hakikatin] zatlari, hakikati bilmekten bilinir.

Yani: bir şey sizin hayranlık duyduğunuz bir kimse söyledi diye gerçek ya da yanlış değildir. Tersine, birisi evvela bağımsız olarak hakikati bilmesi ve sonra ona bağı olanları takip etmesi gerekir.

Ve ne kadar ikiyüzlüdür ki fıkhi meselelerde alimlerin yanılma payına başvurusuz *Taklid*’i (birisinin alimane görüşünü destekleyen delilleri kendisi bilmeden bağılılığı) eleştiren Mücessim, aynı Mücessim itikadi konularda beğendiklerini Taklidde ısrar eder!

Ayrıyeten, eğer itikadi konularda alimlerin ifadelerini kabul ediyorsanız o zaman neden İslami tarihi boyunca alimlerin çoğunluğunun tarafını tutmuyorsunuz. İmam Ebu Hanife gibi alimleri ki kendisi şöyle demiştir (el-Fıkhu’l-Ekber):

وَهُوَ شَيْءٌ لَا كَالْأَشْيَاءِ وَمَعْنَى الشَّيْءِ الثَّابِتُ بِلَا جِسْمٍ وَلَا جَوْهَرٍ وَلَا عَرْضٍ وَلَا حَدٌّ لَهُ وَلَا ضِدٌّ لَهُ وَلَا نَدٌّ لَهُ وَلَا مِثْلٌ لَهُ

Yüce Allah, şey (varlık) dir, fakat diğer şeyler gibi değildir. Onun varlığı, cisim, cevher, araz, had, zıt, eş ve ortaktan uzaktır.

İmam et-Tahavi (ö. 321H.S.) gibi alimler ki kendisi şöyle demiştir (el-Akîdetu’t-Tahâviyye):

وَتَعَالَى عَنِ الْحُدُودِ وَالْغَايَاتِ، وَالْأَرْكَانِ وَالْأَعْضَاءِ وَالْأَدَوَاتِ، لَا تَحْوِيهِ الْجِهَاتُ السَّتُّ كَسَائِرِ الْمُبْدَعَاتِ

Ve O fiziksel hadlardan, nihayetlerden ya da taraflardan uzaktadır. Vücut kısımlarına ya da uzuvlara sahip olmaktan. O altı yönün herhangi birine mahsur değildir [yani: yukarı, aşağı, ön, arka, sol, sağ] bütün yaratılmış varlıklar gibi.

Ya da İmam el-Gazzâlî (ö. 505H.S.) gibileri ki şöyle yazmıştır (İlcamü'l Avam):

فَإِنَّ خَطَرَ بَيْالِهِ أَنَّ اللَّهَ جِسْمٌ مُرَكَّبٌ مِنْ أَعْضَاءَ فَهُوَ عَابِدٌ صَنَمٌ، فَإِنَّ كُلَّ جِسْمٍ مَخْلُوقٌ، وَعِبَادَةُ الْمَخْلُوقِ كُفْرٌ. وَعِبَادَةُ الصَّنَمِ كَانَتْ كُفْرًا لِأَنَّهُ مَخْلُوقٌ، وَكَانَ مَخْلُوقًا لِأَنَّهُ جِسْمٌ. فَمَنْ عَبَدَ جِسْمًا فَهُوَ كَافِرٌ بِإِجْمَاعِ الْأُمَّةِ السَّلَفِ مِنْهُمْ وَالْخَلَفِ

Yani eğer herhangi birisi Allah'ın vücut kısımlarından oluşmuş bir cisim olduğuna inanmışsa o zaman bu şahıs bir putperesttir. Zira her cisim yaratılmıştır ve yaratılışa ibadet eden bir inançsızdır. Putperestlik inançsızlıktır çünkü put yaratılmıştır ve biz putun yaratılmış olduğunu biliyoruz çünkü put bir cisimdir. Yani eğer herhangi birisi bir cisme ibadet ederse o zaman bu kişi bütün Müslümanların icmasına göre inançsızdır; hem Selefin [yani ilk üç nesil], hem de Halefin [yani sonraki nesillerin].

Vahyin harfi harfine yorumlanmasıyla alakalı ikinci argümanlarına gelince biz cevap veririz ki: mutlak harfi harfine yorumu takip etmek bizi birçok çelişkiye sürükleyecektir. Neticede bize Allah ﷻ'un Emsalsizliği hakkında bilgilendiren bölümlerin harfi harfine yorumlanması Onun cisimsizliğini gerektirecektir.

Oysaki Kuran'ın başka bazı bölümlerini harfi harfine yorumlamak, Onun bedenselliğini gerektirir. Bu suretle bütün kitabı harfi harfine yorumlamak bir çelişki gerektiriyor (Allah ﷻ'un hem cisim olması hem de olmaması).

Bu sebeple, iki bölümler kümesinin biri mecazen yorumlanmalıdır, yani sizin harfi harfine yorumlamanız çöküyor.

Yani eğer rakip sorarsa ki: “bölümlerin hangilerini harfi harfine yorumlamalı ve hangilerini mecazen yorumlamalıyız?”

Cevap: Kuran bize bu sorunun cevabını vermektedir (Al-i İmran 7):

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ

Sana kitabı indiren O'dur. Onda bir kısmı, muhkem ki bunlar kitabın özüdür. Bir kısmı da müteşabih ayetler vardır. Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve (kendilerine göre) onun tevilini yapmak için onun müteşabih olanlarına uyarlar. Oysa, onun tevilini Allah'tan başkası bilmez. İlimde derinleşenler ise “Biz, ona iman ettik, onun hepsi Rabbimizin katındandır.” derler. Temiz akıl sahiplerinden başkası düşünmez.

Allah ﷻ bizi Kuran'ın muhkem ayetlerden (yalnız bir yoruma el verenler) ve müteşabih

ayetlerden (birkaç yorumlamaya el verenler) oluştuğu hakkında bilgilendiriyor ve kalplerinde eğrilik olanlar diğerlerini hariç bırakarak müteşabih ayetleri takip edenlerdir. Bu gerektirir ki: hakşinas müminler muhkem ayetleri takip edenlerdir ve müteşabihi muhkemin ışığında yorumlayanlardır– ki bu yüzden muhkem ayetlere “Kitabın özü” denilir.

Yukarıdakiler zihindeyken bizi Allah ﷻ’un Emsalsizliği hakkında bilgilendiren bölümlere dönüyoruz. Şunun gibi bölümler (Şura 11):

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ

O'nun benzeri olan hiçbir şey yoktur

Ya da (İhlas

4):

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ

O 'na bir denk de olmadı.

Ya da (Meryem 65):

رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا

O, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir. Öyleyse Ona ibadette sabırlı ol.
Hiç O'na benzeyen bir şey bilir misin?

Ve neticede onların açık ve basit olduğunu görüyoruz. Arapçaları yalnızca tek bir yorumlamaya el veren. Şöyle ki: Allah ﷻ emsalsizdir ve yaratılıştaki her şeyden farklıdır.

Bununla birlikte, Mücessimenin harfi harfine yorumlanması gerektiğinde ısrar ettiği bölümlere döndüğümüzde, Arapçasının birçok yorumlamaya el verdiğini görüyoruz. Şöyle bölümler (Taha 5):

الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى

Rahman Arş'a istivâ etmiştir.

Ki Mücessime şu manaya geldiğini iddia ediyor: Allah ﷻ (“Rahman”) tahta (Arş) oturur (İstiva). Ancak başka yorumlamalara el verir, şunlar gibi: Allah ﷻ (“Rahman”) Kendi mülkiyetine(“Arş”) boyun eğdirir (“İstiva”). Aynı şekilde Türkçede “padişah tahta çıktı” demek padişahın oturduğu fiziksel bir taht olmasa dahi padişahın hükümdarlığı devralmasını ifade edebilir.

Yukarıdakilerden anlıyoruz ki muhkem bölümler Allah ﷻ’un Emsalsizliğini bildirmektedir. Halbuki müteşabih olanlar Mücessimenin harfi harfine yorumlanması gerektiğinde ısrar ettikleridir ve müteşabih olanlar muhkemlerin ışığında yorumlanmalıdır (Al-i İmran 7 gereğince) tersine değil. Bu suretle kendi inançlarına destek için Mücessimin vahye başvurusu safsatalıdır. Zira Mücessim gerçekten vahye

başvurmuyordur. Vahyin kendi yanlış yorumlamasına başvuruyordur.

Yani Allah **Bir yöne hapsedilme veya bir yönde mevcut bulunmaktan muaf veya başkasına maddeten bağlı veya kopuk olmaktan muaftır**. Zira bütün bunlar bedensellik ve değişkenliği gerektirir, halbuki Allah ﷻ cisimsiz ve değişimsizdir. O ﷻ bir mekân olmadan, herhangi bir yöne hapsedilmeden ve zamanın akışından değişmeden mevcuttur.

TEFVİZ VE TE'VİL

Kesin akli kanıtların ve tartışmasız Kuran ayetlerinin bütününün Allah ﷻ'un cisimsizliğini gösterdiğini gösterdik. Bununla birlikte, harfi harfine yorumlanması Allah ﷻ'un bedensel olduğunu ima eden müteşabih metinlerde ayrıca mevcuttur. Ehl-i Sünnetin alimleri o müteşabih metinleri ele almak için iki yol belirlemiştir.

Evvela: *Tefviz*. Yani: müteşabih bölümün gerçek manasını Allah ﷻ'a bırakırken O ﷻ'a herhangi bir kusur atfeden harfi harfine yorumu yadsımak. Yani birisi müteşabih metnin yorumunu sorduğunda denir ki: "ben bu metinleri nasıl yorumlayacağımı bilmiyorum ama harfi harfine yorumun doğru olan olmadığını biliyorum". Bu bizi yalnız Allah ﷻ'ın müteşabih ayetlerin manalarını bildiği hakkında bilgilendiren Al-i İmran'ın 7. ayeti ile uyumlu olur.

Tefviz Arap dili ya da alimlerin Tefsirlerine (Kurani şerhler) yabancı, sıradan Müslümanlar için en güvenli yoldur. Neticede Müslümanlar Kuran'daki her şeyin manasını bilmekle mükellef değildir. Özellikle Allah ﷻ'ın Kendisi yalnız o birkaç müteşabih metinlerin manalarını bildiğini söylediği zaman. Bu bakımdan basitçe "ben bilmiyorum" demekte kabahat yoktur. Tefviz ayrıca Allah ﷻ hakkında ilim olmadan konuşmaktan sakınmayı tavsiye eden birçok erken alim (*Selef*) tarafından tercih edilmiştir.

Müteşabih metinleri ele almanın ikinci usulü: *Te'vil*. Yani: müteşabih metinlere mümkün bir mecazi yorumlama belirlemek. Bu mecazi yorumlama kati akli ve metni kanıtlara ilaveten, Arap dilinin kurallarına mutabık olmalıdır ve mecazi yorumlama yalnız bir mümkünat olarak onaylanmalıdır çünkü Allah ﷻ zaten sadece Onun doğru yorumlamayı kesin olarak bildiğini söylemiştir. Mesela: yukarıdaki misaldeki gibi Taha suresi 5. ayeti mümkün olarak Allah ﷻ'ın bütün yaratısı üzerindeki hakimiyetinden bahsettiği şeklinde yorumlamak.

Bu usul gerçek İslami akide aleyhinde konuşanlara karşı korumak maksadıyla tavsiye eden birçok sonraki alim (*Halef*) tarafından tercih edilmiştir.

MANEVİ NİTELİKLER

ثُمَّ الْمَعَانِي سَبْعَةٌ لِلرَّائِي ... أَيِ عِلْمُهُ الْمُحِيطُ بِالأَشْيَاءِ

[33] Yedi manevi nitelik vardır,
Onun İlmi ki bütün şeyleri kapsar.

حَيَاتُهُ وَقُدْرَةُ إِرَادَةٍ ... وَكُلُّ شَيْءٍ كَائِنٌ إِرَادَةً

[34] Onun Hayatı, Kudreti ve İradesi,
Mevcut olan her şey, irade ettiği için mevcuttur O.

وَإِنْ يَكُنْ بِضِدِّهِ قَدْ أَمَرَ ... فَالْقَصْدُ غَيْرُ الأَمْرِ فَاطْرَحِ الْمَرَا

[35] Velel ki O aksini emretti,
Zira Onun bir şeyin vuku bulmasına niyet etmesi farklıdır Onun emretmesinden, yani ihtilaftan vazgeçin.

ظِ الْمَقَامَا

[36] Artık biliyorsunuz dört sınıfı
Yaratılışla alakadar, yani haddinizi bilin.

كَلَامُهُ وَالسَّمْعُ وَالْإِبْصَارُ ... فَهُوَ الإِلَهُ الْفَاعِلُ الْمُخْتَارُ

[37] Ve Onun Kelamı, Duyması ve Görmesi,
Zira O İlahi olan, iradeli yaratıcı.

وَوَاجِبُ تَعْلِيلِ ذِي الصُّفَاتِ ... حَتْمًا دَوَامًا مَا عَدَا الْحَيَاةَ

[38] Ve zorunludur onaylamak her niteliğin ilişkilerini,
Kesin surette ve daima, Hayat haricinde.

فَالْعِلْمُ جَزْمًا وَالْكَلامُ السَّامِي ... تَعَلَّقًا بِسَائِرِ الأَقْسَامِ

[39] Onun İlmi ve Onun Kelamı mutlaka,
İlişkindir hükm-ü aklinin bütün sınıflarına.

وَقُدْرَةُ إِرَادَةٍ تَعَلَّقًا ... بِالْمُمْكِنَاتِ كُلِّهَا أَخَا التَّقْيِ

[40] Onun Kudreti ve İradesi ise ilişkindir
Bütün akli mümkenatlara, yani dindar olun.

مَوْجُودٍ يُرَى

[41] Ve kesin olun Onun Duyması ve Onun Görmesi,
İlişkindir herhangi bir mevcuta görülebilen.

لَيْسَتْ بِغَيْرِ الذَّاتِ

[42] Ve İlahi varlık her biriyle başlangıcsızca betimlenmiştir
Çünkü onlar varlıktan farklı değildir.

بِ كَالْمَأْلُوفِ

[43] Ayrıyeten, Onun Kelamı harflerden değildir,
Ve ardışık değildir, birisinin alışık olacağı gibi.

YEDİ NİTELİK

Manevi nitelikler Allah ﷻ'un atfedildiği mevcut vasıflardır:

Kudret

İrade

İlim

Hayat

Duymak (*Sem'*)

Görmek (*Basar*)

Kelam

Evvela dördü için akli argümanlar vardır. Ahir üçünün kanıtı bu şerhin gayesiyle vahiyseldir. Biliniz ki ilave olarak bazı alimler üç ahir nitelik için ileri derecede akli kanıtlar önermişlerdir. Onları ilmu'l Kelamın ileri seviye kitaplarında bulacaksınız.

Fark edersiniz ki liste teferruatlı değildir. Allah ﷻ yukarıda listelenmişlerden daha çok niteliklerle atfedilmiştir. Vaziyetin bu olduğunu biliyoruz çünkü Nebi ﷺ Duasında takip edenleri söylemiştir (Müslim 486):

لَا أَحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَتَنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ

Sana karsı senayı bitiremem! Sen kendini [mükemmeliyetlerini] nasıl sena ettinse öylecesin!

Ve Allah ﷻ'un mükemmeliyetleri Onun nitelikleridir.

Bahsi geçen yedi manevi nitelik yalnız asgari olanlarıdır her Mükellefin bilmesi beklenenlerin.

KUDRET

Allah ﷻ'un bu alemin etkileyeni olduğu zaten kanıtlanmıştı. Demek ki ya alemin mevcudiyeti, Onun mevcudiyeti tarafından zorunlu kılınmıştır ya da kılınmamıştır.

Eğer Allah ﷻ'un mevcudiyeti aleminkini zorunlu kılmışsa, o zaman alem başlangıçsız olurdu. Zira eğer bir etkinin mevcudiyeti, bir etkileyenin mevcudiyeti tarafından zorunlu kılınsaydı o zaman etki mevcut olurdu. Etkileyende olduğu sürece ve bu vakada etkileyen başlangıçsız olduğu için o zaman etki de başlangıçsız olur.

Bununla birlikte biz zaten alemin beliren olduğunu kanıtladık. Bu sebepten alemin mevcudiyeti Allah ﷻ'un mevcudiyeti tarafından zorunlu kılınmamıştır.

Ve Allah ﷻ'un mevcudiyeti aleminkini zorunlu kılmadığı için vaziyet Onun alemini mevcudiyete getirme kabiliyetine sahip olmasını gerektirir Onun başlangıçsız olmasına rağmen. Bu kabiliyet bizim “Kudret” derken kastettiğimizdir. Böylece Allah ﷻ Kudret ile atfedilir.

Kudretin vahiyssel kanıtına gelirsek, bu Allah ﷻ'un yaratma amelini ifade eden birçok ayettir ki, Allah ﷻ'un yaratma kabiliyetine kanıttır. Şu gibi ayetler (Zümer 62):

اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ

Allah her şeyin yaratıcısıdır

İlaveten Ona alemin üstünde kudret ve hakimiyet atfeden ayetler. Misal (Bakara 109):

إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Şüphesiz Allah her şeye kadîrdir.

İRÂDE

Allah ﷻ'un alemi yaratma kabiliyetine rağmen Onun bunu yapması zorunlu değildi. Bu, Onun alemin mevcudiyetinin zorunlu kılan sebebi olmamasındandır. Allah ﷻ'un bu sebepten alemi yaratmak ve gayri-mevcut bırakmak arasında seçebilme kabiliyetine sahip olması gerekir ve bu seçme kabiliyeti "İrade" derken kastettiğimizdir. Böylece O İrade ile atfedilir.

Onun İradesi için vahiyssel kanıtlar sayısızdır. Aralarında açıkça Ona ﷻ seçimi atfeden ayetler vardır. Şunun gibi (Enam 125):

فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ

Allah kimi hidayete erdirmek isterse, onun gönlünü İslâm'a açar

Ayrıca bize Allah ﷻ'un, seçmiş olsaydı farklı bir alem yaratabileceğini öğreten ayetler de vardır. Bu Onun bu alem için diğer mümkün alternatifler yerine mevcudiyeti seçebilme kabiliyetine sahip olduğunu kanıtlar. Şunun gibi ayetler (Hud 118):

وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً

Eğer Rabbin dileseydi, insanları tek bir ümmet yapardı.

İlaveten Allah ﷻ'un herhangi bir şey yapmaya mükellefiyetten muaf olduğu hakkında bilgilendiren ayetler de vardır. Bu da Onun ne yaratacağını özgürce seçme kabiliyetini belirtir (Buruc 16):

فَعَالٌ لَّ مَا يُرِيدُ

Ne dilerse yapandır.

İLİM

Allah ﷻ'un İradesinin mevcudiyeti dikkate alındığında, O alternatiflerinden seçilen ayrıntıları ayırt edebilmelidir. Zira iradeli seçme kabiliyetine sahip bir varlık o seçimlerin ne olduğunu bilmelidir, aralarından birini seçebilmek için. Allah ﷻ'a ona binaen böyle mümkünatların bilinir hale geldiği vasıf bizim "İlim" derken kastettiğimizdir. Böylelikle Allah ﷻ zorunlu olarak İlim ile atfedilir.

İlmin vahiyssel kanıtları arasında şu vardır (Sebe 3):

عَالِمِ الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ

Göklerde ve yerde zerre miktarı bir şey bile gaybı bilenden gizli kalmaz. Bundan daha küçük veya daha büyük birşey yoktur ki apaçık bir kitapta bulunmasın.

HAYAT

Hayat ilmin şartıdır. Mükellefin zihni farkına varır ki kendi mevcudiyetinden ve başka varlıkların mevcudiyetinden haberdar bir varlık zorunlu olarak diridir. Bu bakımdan bir varlığın herhangi bir şey bilmesi imkânsız olur, bu varlık hayatla atfedilmediği sürece. Mademki biz Allah ﷻ'ın ilim ile atfedildiğini kanıtladık, bu Onun ayrıca zorunlu olarak Hayat ile atfedildiği manasına gelir.

Ayet-el Kürsi'nin açılışında okuyoruz ki (Bakara 255):

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ

Allah... O'ndan başka ilah yoktur. Diridir, kâimdir.

DUYMAK VE GÖRMEK

Duyma ve Görmenin vahiysel kanıtı bu vasıfları açıkça Allah ﷻ'a atfeden şunun gibi ayetlerdir (Şura 11):

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

Hiçbir şey Allah'ın benzeri değildir. Yalnızca O'dur her şeyi işiten ve her şeyi gören.

İlaveten putperestleri ne duyan ne gören nesnelere taptıkları için eleştiren ayetler vardır. Birinin duyan ve gören Ona tapmasını gerektiren şunun gibi ayetler (Meryem 42):

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا

Hani İbrahim, putlara tapmakta olan babasına, “Babacığım!” demişti, “Hiçbir şey işitmeyen, görmeyen ve sana hiçbir fayda vermeyen şeylere niçin taparsın?”

KELAM

Kelamın kanıtı vahyin yetkisinin kendisidir. Sonuç olarak vahiy, Allah ﷻ'ın bizi bilgilendiklerinden, Onun bize emrettiklerinden ve Onun bizim yapmamızı yasak ettiklerinden oluşur ve bu (bilgilendirmek, emretmek ve yasak etmek) bizim “Kelam” derken kastettiğimizdir. Bu ayrıca Allah'a açıkça konuşmayı onaylayan ayetlerdendir. Şunun gibi (Nisa 164):

وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا

Ve Allah Musa ile de konuştu.

Vahyin yetkisi Muhammed ﷺ'in nübüvvetini kanıtlayarak kanıtlanır.

NEFSİ VE LAFZİ KELAM

Ayrıca biliniz ki kelimeler, Kelam-ı Nefsi (Öz Konuşma) ve Kelam-ı Lafzi (Söylenen Konuşma) olarak sınıflandırılır. Kelam-ı Nefsi konuşanın betimlendiği, ona binaen manalar belirttiği bir niteliklidir. Kelam-ı Lafzi ise Kelam-ı Nefsi tarafından belirtilen manaları sesler veya harfler ile ifade eder.

Yukarıdaki ayrım bir misal ile daha açık olur: eğer bir insan “bana su ver” cümlesini söyler ise o zaman o kelimeleri söylemeden önce kendi içinde su için bir talep bulur ki bunu “bana su ver” cümlesi ile ifade eder ve biz biliyoruz ki kendi içinde bulunduğu bu talep ifadede farklılık gösterir çünkü aynı talebi farklı sesler kullanarak ifade edebilir– ya farklı Türkçe kelimeler kullanarak yahut başka bir dilden kelimeler kullanarak. Bu yüzden değişen (yani talebi ifade eden sesler) değişmemiş kalandan (yani konuşanın talebi nasıl ifade etmeyi seçeceği fark etmeksizin atfedildiği su için olan talep) başkadır.

Bu ayrıca Nebi ﷺ’in kişinin kendi içindeki kelamı ile bu Kelam-ı Nefsi ifade eden telaffuzu ayırt etmesinin sebebidir (Müslim 127):

إِنَّ اللَّهَ تَجَاوَزَ لِأُمَّتِي مَا حَدَّثَتْ بِهِ أَنْفُسَهَا، مَا لَمْ يَتَكَلَّمُوا، أَوْ يَعْمَلُوا بِهِ

Şüphesiz ki, diller ile söylemedikçe yahut fiilen yapmadıkça Allah ümmetimin gönüllerinden geçirdikleri şeyleri onlara bağışlamıştır.

Allah ﷻ Müslüman için kendi içinde dediğini hoş görecektir. Onu sadece söylemesi ve amelleri ile mükellef kılacaktır ve hoş görülen (Kelam-ı Nefsi) hoş görülmeenden farklıdır (Kelam-ı Lafzi).

Yukarıdaki ayrım aklınızdayken biliniz ki biz Allah ﷻ’un Kelam niteliğinden bahsettiğimizde, Onun Kelam-ı Nefsinden bahsediyoruz – ona binaen Onun bildiği her şeyi ifade ettiği bir nitelik. Kelam-ı Nefsi **harflerden değildir ve ardışık değildir, birisinin alışık olacağı gibi**. Zira harflerin telaffuzu koşulludur ve Allah ﷻ’un niteliklerinin koşullu mevcut olması imkansızdır.

Harflerin telaffuzları koşulludur çünkü ardışıkırlar. Mesela Arapça “Allah” kelimesi söylendiğinde “A” sesi “L” sesinden önce belirir, “L” sesi “Ah” sesinden önce ve “Allah” kelimesinin olduğu seslerden her biri mevcut olmaya başlar, “Allah” kelimesi mevcudiyete başlar ve bir yaratıcıya ihtiyacı vardır. Aynısı herhangi bir sesler ya da harfler silsilesi içinde geçerlidir.

Kitaplarda yazan Kuran’ı belirten Arapça harfler, karinin ağzından çıkan Arapça kelimeler, *Huffazın* kalbinde ezberlenmiş Arapça ayetler, bunların bütünü zorunlu olarak yaratılmıştır ve biz deriz ki o Arapça kelimeler Allah ﷻ’un Kelam-ı Lafzisinin

aktarımıdır: Allah ﷻ'un kendisinin varlığının daima Kelam-ı Nefsi ile atfedilmesinden belirttiği manaları ifade eden bir kelimeler tertibidir.

Özet olarak: Allah ﷻ Kelam ile atfedilmiş olmasına binaen daima bildiğini belirtir. Bazı daima belirttiği manaları ifade etmek için Arapça kelimeler yaratmayı seçmiştir ve o Arapça kelimeler bizim Kelam-ı Lafzi dediğimizdir. Kelam-ı Lafzi bugün elimizde tuttuğumuz kitaplara aktarılmıştır.

Ayrıca biliniz ki “Kuran” kelimesi elimizdeki kitaplara aktarılmış Arapça metinden ya da o Arapça kelimelerin ifade ettiği manalardan bahsediyor. Bu yüzden birçok alimin Kuran’ın yaratılmamış olduğunu belirttiğini görebilirsiniz. Şu bağlamda “Kuran” derken demek istedikleri: o ki Allah ﷻ'un Kelamı (Kelam-ı Nefsi) ile entegral bir şekilde belirttiğidir, Arapça sesler ve harfler değil (Kelam-ı Lafzi)

İRİADEYİ EMİRDEN AYIRT ETMEK

Allah ﷻ'un **bir şeyin vuku bulmasına niyet etmesi farklıdır Onun emretmesinden**. Bu Onun bir şeyin vuku bulmasını irade etmesinin, Onun vuku bulması için emretmesi ile aynı olduğuna inanan Mutezilenin iddiasına terstir.

Yukarıdaki ayrımı açıklayacak misal O ﷻ'un İslam'ı kabul etmesini irade etmemesine rağmen Ebu Cehil'e İslam'a inancı emretmiş olması gerçeğidir ve biz biliyoruz ki Allah Ebu Cehil için İslam'ı irade etmemiştir çünkü Ebu Cehil aslında İslam'ı kabul etmedi. Böylelikle O ﷻ'un bir şeyin vuku bulmasını irade etmesi Onun vuku bulmasını emretmesinden farklıdır.

Yukarıdakilerden **biliyorsunuz dört sınıfı yaratılışla alakadar**:

1. Allah ﷻ'un hem emrettiği hem irade ettiği. Mesela: Ebu Bekir (r.a.)'ın İslam inancı. Zira Allah ﷻ Ebu Bekir'e hem İslam'ı kabul etmeyi emretmiş hem de irade etmiştir.
2. Allah ﷻ'un ne emrettiği ne de irade ettiği. Mesela: Ebu Bekir (r.a.)'dan inançsızlık. Zira Allah ﷻ Ebu Bekir'e ne inançsızlık emretmiş ne de irade etmiştir.
3. Allah ﷻ'un emrettiği ama irade etmediği. Mesela: Ebu Cehil'den inanç. Zira Allah ﷻ Ebu Cehil'e İslam'ı kabul etmeyi emretmiştir, ona İslam irade etmemesine rağmen.
4. Allah ﷻ'un emretmediği ama irade ettiği. Mesela: Ebu Cehil'den inançsızlık. Zira Allah Ebu Cehil'e inanmamayı emretmemiştir, ona inançsızlık irade etmesine rağmen.

NİTELİKLERİN MEVCUDİYETİ

Ve ilahi varlık manevi niteliklerin her biriyle başlangıçsız nitelenmiştir. Şayet o sıfatlar beliren olsalardı, bu Allah ﷻ'ta değişim meydana getirirdi.

Mesela: Eğer Allah ﷻ'un Kudreti beliren olsaydı, o halde Kudrete sahip olduğu hale intikalinden (Kudretinin belirdiği zaman) önce, zayıflık hali içinde (kudretin eksikliği hali) mevcut olurdu.

Velakin, Allah ﷻ'un zorunlu olarak değişimsiz olduğunu çoktan gösterdik. Böylece, Onun nitelikleri de başlangıçsız ve ebedidir. O başlangıçsız ve ebedi olarak her koşulluyu yaratabilme, her şeyin ilmini bilme, ilminde olan her şeyi belirtebilme...vb. kabiliyetlere sahiptir.

Aynı zamanda her manevi niteliğin mevcudiyeti, Allah ﷻ'un varlığından farklı bir şey değildir, çünkü "farklılık" birinin bir diğeri olmadan var olabileceğini ifade eder. Ve Allah ﷻ'un varlığının zorunlu olarak başlangıçsız ve ebedi olduğundan ve böylece bu niteliklerinin de her birinin zorunlu olarak başlangıçsız ve ebedi olmasından ötürü, varlığın nitelikler olmadan mevcut olması imkânsız hale gelir. Bu nedenle nitelikler **varlıktan farklı değildir**.

Aynı zamanda her niteliğin kavranması, Allah ﷻ'un varlığının kavranmasıyla özdeş değildir. Şayet "Allah vardır" sözünün okuyucuya ifade ettiği mana, "Allah alimdir" ya da "Allah kadirdir" ya da "Allah hayattadır" ... vb. sözlerinin ifade ettiği mana ile açıkça aynı değildir.

Yukarıdaki nedenden ötürü, alimler demişlerdir ki: Nitelikler, varlıktan ne ayırırlar ne de varlıkla özdeşirler. Bundan kasıt: Niteliklerin mevcudiyeti, varlığın mevcudiyetinden ayrı değildir. Ve niteliklerin kavranması, varlığın kavranmasıyla özdeş değildir.

İLİŞKİLER

Bir niteliğin ilişkileri (*Taalukat*), Allah ﷻ'un o nitelikle nitelenmiş olduğu manası dışında, niteliğin mevcudiyetinin neden olduğu manalardır.

Mesela: Allah ﷻ'un İlim ile nitelenmiş olmasına (onun alim olması) ek olarak, İlmin mevcudiyeti, Allah ﷻ'un dünyayı, güneşi, ayı ve daha birçok şeyi bilmesi manasına neden olur.

Zorunludur onaylamak her niteliğin ilişkilerini, Hayat haricinde. Şayet Hayat niteliğinin mevcudiyeti Allah ﷻ'un onunla nitelenmiş olmasından (Allah ﷻ'un hayatta olmasından)

farklı herhangi bir manayı doğurmaz. Nitekim, Hayat niteliğinin herhangi bir ilişkisi yoktur.

İLİM VE KELAMIN İLİŞKİLERİ

Onun İlmî ve Onun Kelamı mutlaka, ilişkindir hükm-ü aklinin bütün sınıflarına.

Bundan kastımız: Allah ﷻ'ın İlminin ve Kelamının, hükm-ü aklinin bütün sınıflarında bulunan her şey ile bağlantılı olduğudur.

Başka bir deyişle, Allah ﷻ zorunlu, imkânsız ve mümkün olan her şeyi bilir. Ve Allah ﷻ Kendi başlangıçsız Kelamı ile bildiği her şeyi de belirttiğine göre, Kelamı ile her zorunluluğu, imkansızlığı ve mümkünatı belirtmiştir.

KUDRET VE İRADEİNİN İLİŞKİLERİ

Onun Kudreti ve İradesi ise ilişkindir bütün akli mümkünatlara. Bir başka deyişle, Allah ﷻ İradesi ile mevcudiyeti ve gayri-mevcudiyeti kabul eden herhangi bir şey için mevcudiyeti seçebilir ve Kudreti ile de onu mevcudiyete getirebilir.

Ve eğer denirse ki: “Neden Allah ﷻ'ın Kudreti ve İradesi, varlığı zorunlu veya imkânsız olan şeylerle ilişkili değildir?”

Biz de cevap veririz: Bir zorunlu varlık aslen ne olduğuna binaen var olandır. Nitekim, bir zorunlu varlık yaratılmamış olandır. Ve eğer Allah ﷻ'ın Kudreti ve İradesi bir varlığa ilişkinse, bu da Allah ﷻ'ın bu varlığı yaratabileceği manasına gelir. O halde Allah ﷻ'ın Kudreti ve İradesi zorunlu bir varlığa ilişkin olursa, bu da öyle bir varlığın hem yaratılmış hem de yaratılmamış olduğunu gösterir. Apaçık bir çelişkidir.

İmkansızlıklara gelince, eğer Kudret ve İrade onlar ile ilişkili olurlarsa, bu o imkansızlıkların mevcudiyete getirilebilecekleri manasına gelir. İmkansızlıkların imkânsız olmadıkları sonucuna neden olur bu da bir çelişkidir.

Nitekim, Kudret ve İrade akli zorunluluk ya da akli imkansızlıklarla bağlantılı değildir.

Ve yukarısı, birkaç yarım akıllının Allah ﷻ'ın akli imkansızlıkları yapma kabiliyetine dair yönelttiği birçok soruya cevap niteliğindedir. Bu soruların misalleri: “Allah dünyaya bir insan olarak girebilir mi?” ya da “Allah yaratılmamış bir yaratıcıyı yaratabilir mi?” ya da “Allah kaldıramayacağı bir taşı yaratabilir mi?”. Bu soruların tamamı akli imkansızlıklara dayanarak sorulur, halbuki Allah ﷻ'ın Kudreti ve İradesi ancak mümkünatlar ile bağlantılıdır. Ve Allah ﷻ'ın Kudretinin ancak akli mümkünatlara dair olması O ﷻ'ta bir

zayıflık değildir. Malum, zayıflık yaratılabilecek olan bir şeyi yaratamamaktır ve O ﷻ yaratılabilecek olan her şeyi yaratabilir.

DUYMA VE GÖRME İLİŞKİLERİ

O'nun işitmesi ve görmesi ise, var olan her şeyle ilişkilidir. Varlıklar, zorunlu varlık (yani Allah ﷻ'ın Kendisi) ve mümkün varlıklar (yani alemdeki her şey) olarak sınıflandırılır. Böylece Allah ﷻ Kendisini ve dünyadaki her şeyi görür ve işitir.

ALLAH İÇİN İMKÂNSIZ OLANLAR

وَيَسْتَحِيلُ ضِدُّ مَا تَقَدَّمَ ... مِنَ الصُّفَاتِ الشَّامِخَاتِ فَاعْلَمَا

[44] Ve bilin ki imkansızdır
yukarıdaki İlâhî niteliklerin O'ndan yadsınması

لَأَنَّهُ لَوْ لَمْ يَكُنْ مَوْصُوفًا ... بِهَا لَكَانَ بِالسُّوَى مَعْرُوفًا

[45] Şayet, onlarla nitelenmeseydi,
O zaman yaratığa benzerdi.

وَكُلُّ مَنْ قَامَ بِهِ سِوَاهَا ... فَهُوَ الَّذِي فِي الْفَقْرِ قَدْ تَنَاهَى

[46] Gerçekten de onlarla nitelenmemiş hiçbir varlık,
bir koşullu yaratıktan daha fazla olamaz.

وَالوَاحِدُ الْمَعْبُودُ لَا يَفْتَقِرُ ... لِغَيْرِهِ جَلَّ الْغَنَى الْمُقْتَرِرُ

[47] Bizim kendisine ibadet ettiğimiz koşullu değildir

Hiçbir şeye. Çünkü O, Bağımsızdır, Kadirdir.

ZORUNLULUKLARIN YADSINMASI

Yukarıda bahsedilen niteliklerin tümü -bir varlık niteliği, beş mahrum eden nitelik ve yedi manevi nitelik- Allah ﷻ için zorunludur. Ve zorunlu olanların yadsınması ise imkansızdır. Dolayısıyla **yukarıdaki İlâhî niteliklerin O'ndan yadsınması mümkün değildir.**

Dolayısıyla Allah ﷻ aşağıdakilerle betimlenemez:

1. Gayri-mevcutluk (Zorunlu varlığının yadsınması)
2. Belirme (Başlangıçsızlığının yadsınması)
3. Sonlanma (Ebediliğin yadsınması)
4. Bağımlılık (Bağımsızlığın yadsınması)
5. Herhangi bir şeye benzemek (Emsalsizliğinin yadsınması)
6. Bir eşe sahip olmak (Birliğin yadsınması)
7. Güçsüzlük (Kudretin yadsınması)

8. Faaliyet Yoksunluğu (İradenin yadsınması)

9. Cehalet (İlmin yadsınması)

10.Ölüm (Hayatın yadsınması)

11.Sağırlık (Duymanın yadsınması)

12.Körlük (Görmenin yadsınması)

13.Dilsizlik (Konuşmanın yadsınması)

İMKANSIZLIKLARIN HER BİRİ İÇİN KANIT

Yukarıdakilerin her birinin imkansızlığının kanıtı, karşıtlarının gerekliliği için sunulan kanıtın aynısıdır.

Örneğin: Allah ﷻ'ın zorunlu olarak başlangıçsız olduğu zaten kanıtlanmış olduğuna göre, bu da O'nun belirmesinin imkansızlığının kanıtıdır.

ALLAH İÇİN MÜMKÜN OLANLAR

وَجَائِزٌ فِي حَقِّهِ الْإِيجَادُ ... وَالتَّرْكُ وَالْإِشْقَاءُ وَالْإِسْعَادُ

[48] Ve mümkündür O'nun, herhangi bir koşullu yaratması

Veya gayri-mevcut bırakması, musibetler ve zevkler de dahil.

وَمَنْ يَقُلْ فِعْلُ الصَّالِحِ وَجِبَا ... عَلَى الْإِلَهِ قَدْ أَسَاءَ الْأَدْبَا

[49] Onun yaratılanlar için daha iyi olanı yapmakla mükellef olduğunu bildirense, İlahiye saygısızlık etmiştir.

KOŞULLULARI YARATMAK YA DA GAYRİ-MEV CUT BIRAKMAK

Amel etmek ya da etmemek Allah ﷻ için mümkündür. Ve daha önce de anlatıldığı gibi, O'nun için amel etmek, O'nun Kudreti ile ve O'nun İradesiyle uyumlu olarak bir şey yaratmaktır. Tersine, amel etmemek, O'nun bir şey yaratmamayı seçmesidir. Gereğince, **mümkündür O'nun, herhangi bir koşullu** (mevcudiyeti ve gayri-mevcudiyeti kendisinin ne olduğuna binaen kabul eden bir şey) **yaratması veya gayri-mevcut bırakması**.

AMELLER ONUN MÜKEMMELİĞİNİ ARTTIRMAZ VEYA EKSİLTMEZ

Allah ﷻ'un, yadsınmaları kusur olan ve dolayısıyla Onun için imkânsız olan niteliklerinin aksine, O'nun amelleri, O'nun mükemmelliğini arttırmaz veya ondan eksiltmez. Yaptığı şeyi yaratmayı seçmek için az ya da çok mükemmel hale gelmez. Ve yaratabileceği şeyi gayri-mevcut bırakmakta Onu az veya çok mükemmel hale getirmez.

Bunun nedeni, Allah ﷻ'un bir iradeli fail olmasıdır: mümkün ameller arasında özgürce seçme kabiliyetine sahip bir varlıktır. Ve eğer O, bir tarifi diğerlerine karşı özgürce seçmekle mükellef olsaydı, o zaman bu "özgür seçim" aslında özgür bir seçim olmazdı. Bu çelişkilidir ve bu nedenle imkansızdır.

O ALEM İÇİN NE DAHA İYİYESE ONU YAPMAKLA MÜKELLEF DEĞİLDİR

Allah ﷻ yarattıkları için daha iyi olanı yapmakla mükellef değildir. Bilakis O, dilediği kimse için ister musibetler ister zevkler yaratmakta özgürdür. Bu, Allah'ın adaletinin, O'nu

musibetlerin yaratıcısı olmaktan alıkoyduğuna inanan Mutezile ve Şia'nın iddialarına aykırıdır.

Öyleyse Mutezile veya Şia, "Aciz yaratıklara musibetler yaratmak bir adaletsizliktir ve Allah ﷻ adaletsiz değildir, dolayısıyla Allah ﷻ bu musibetlerin yaratıcısı olamaz" deselerdi.

Biz de cevap verirdik ki: Adaletsizlik, sahibinin hakkı olmaksızın, kendinde olmayana amel etmektir. Ve Allah ﷻ tüm yaratılmışların sahibidir. Dolayısıyla yaratmayı dilediği gibi yapmakta özgürdür ve onlar için yaratmayı seçtiği musibetler ne olursa olsun, O'nun adaletsiz olması aklen imkansızdır.

Bu sebeple, **Onun Yaratılanlar için daha iyi olanı yapmakla mükellef olduğunu bildirense, İlahiye saygısızlık etmiştir.** Allah ﷻ'ın bize bildirdiği gibi (Enbiya 23):

لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ

O, yaptıklarından sorulmaz, oysa onlar sorguya çekilirler.

AMELLERE DAYANAN İSİMLER

Allah'ın bazı isimleri O'nun niteliklerini belirtir. İsimleri şöyledir:

- El-Alim (Bilge), O'nun İlmini belirtir.
- El-Kadir (Her Şeye Gücü Yeten), O'nun Kudretini belirtir.
- El-Basir (Her Şeyi Gören), O'nun Görmesini belirtir.

Allah ﷻ'ın diğer isimleri, O'nun amellerini veya amel etmemeyi seçmesini belirtir. İsimleri şöyledir:

- Er-Rahman (Fevkalade Merhametli), O'nun yaratıkları için nimetler yaratmasını belirtir.
- El-Muhyi (Hayatı Veren), O'nun yaratıkları için hayat yaratmasını belirtir
- El-Gafur (Affeden), O'nun, bazı günahkarları cezalandırmamayı seçmesini belirtir.

Buradan şunu belirtmek gerekir ki, kutsal metinlerde Allah ﷻ ile ilişkin her kelime, Allah ﷻ'ın betimlendiği ayrı bir niteliğe tekabül etmez. Zira kutsal metinlerin Allah ﷻ'ı bir nitelikle değil, O'nun sadece amellerini ifade eden bir isimle hitap etmesi mümkündür.

ALLAH'I GÖRMEK

وَأَجْزِمُ أَخِي بِرُؤْيَا إِلَهِ ... فِي جَنَّةِ الْخُلْدِ بِلَا تَنَاهِي

[50] Ve ey kardeşim, Tanrı'yı görmeye kesin olarak iman et ebedi Cennette.

إِذِ الْوُقُوعُ جَائِزٌ بِالْعَقْلِ ... وَقَدْ أَتَى فِيهِ دَلِيلُ النَّقْلِ

[51] Nitekim O'nu Görmek aklen mümkündür ve vahiy bizi onun vuku bulacağı hakkında bilgilendirmiştir.

İNANANLAR RABBLERİNİ GÖRECEKLERDİR

Allah ﷻ ahirette inananlar tarafından görülecektir. Allah bize söylemektedir (Kıyamet 22-23):

وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاطِرَةٌ

Yüzler vardır ki, o gün ıslıl ıslıl parıldayacaktır. Rablerine bakarken.

Bu, "Görünen her şey bir cisimdir ve Allah bir cisim değildir, bu nedenle Allah görülemez" diyen Mutezile ve Şia'ya aykırıdır.

Bizim cevabımız ise: Bu bir cehalet argümanıdır. Gördüğün her şeyin bir cisim olması, görülebilen her şeyin bir cisim olduğu anlamına gelmez.

Şunu da unutmayın ki, cisimleri görmenizin vuku bulması, Allah ﷻ'ın ışık girdikten sonra gözlerinizde görmeyi yaratmayı seçmiş olmasındandır. Ve o aynı görüntüyü sizin gözlerinize ilk önce ışık girmesine gerek kalmadan yaratmayı seçebilir. Bunu akılda tutarak diyoruz ki: Allah ﷻ inanların gözünde doğrudan kendi rüyetini yaratacak ve bu sayede O'nu daha iyi tanıyacaklardır. Ve ışık, görmek için aklen zorunlu olmadığı için, Allah ﷻ'ı görmek O'nun bir yere, uzaklığa veya görenden bir yöne hapsedilmesini gerektirmez. Dolayısıyla Allah'ı görmek, O'nun bedenselliğini zorunlu kılmaz.

NÜBÜVVET

وَصِفَتْ جَمِيعَ الرُّسُلِ بِالْأَمَانَةِ ... وَالصِّدْقِ وَالتَّبْلِيغِ وَالْفَطَانَةِ

[52] Ve bütün resulleri atfetmek emanet,

İlaveten Doğruluk, mesajın eksiksiz teslimatı ve keskinlik ile.

وَيَسْتَحِيلُ ضِدُّهَا عَلَيْهِمْ ... وَجَائِزُ كَالْأَكْلِ فِي حَقِّهِمْ

[53] Bunların yadsınması onlar için imkansızdır
ve yemek gibi ameller onlar için mümkündür.

إِرْسَالُهُمْ تَفْضُلٌ وَرَحْمَةٌ ... لِلْعَالَمِينَ جَلَّ مُوَلِيُّ النِّعَمَةِ

[54] Onları göndermesi, O'nun lütuf ve merhametindendir
tüm alemlere olan. O, yücedir.

NEBİLER VE RESULLER

Nebi, Allah'ın kendisine emirlerini vahiy ettiği özgür, erkek, insandır. Resul, Allah ﷻ'un bu vahiy edilen bilgileri başkalarına bildirmesiyle görevlendirdiği özel bir nebi türüdür. Dolayısıyla her resul bir nebidir, ancak her nebi bir resul değildir.

Her Mükellefin nübüvvetini onaylaması beklenen kimseler, Kur'an'da isimleriyle anılan yirmi beş kişidir: Muhammed ﷺ, İsa, Musa, İbrahim, Nuh (ve bu ilk beş ki Ülü'l-azm ünvanlı nebilerin en büyükleridirler), Âdem, Lut, Yunus, İsmail, İshak, Yakup, Yusuf, Davud, Süleyman, Şuayb, Harun, Eyüp, İlyas, Elyesa, Hud, Salih, İdris, Zülkifl, Zekeriya ve Yahya, Allah'ın salât ve selâmı hepsinin üzerine olsun.

Yukarıdaki liste, Allah'ın insanlığa gönderdiği tüm elçileri kapsamamaktadır. Nitekim O ﷻ şöyle söylemiştir (Nahl 36):

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا

Ant olsun ki biz, her ümmete bir peygamber gönderdik.

Ve insanlık tarihi boyunca var olan milletlerin sayısı yirmi beşten fazladır.

Her Mükellef, nebilerin tüm insanlığın en büyüğü olduğuna da inanmalıdır. Bu Allah ﷻ'un onlar hakkında şunu demesindendir (Enam 86):

وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ
Her birini alemlere üstün kıldık

Bu aynı zamanda, on iki imamlarının (Ali bin Ebu Talib de dahil) Muhammed Nebi ﷺ hariç tüm nebileri rütbe olarak geride bıraktığını iddia eden On İki İmam Şiasına zıttır.

Her Mükellef, Muhammed ﷺ'in nebilerin sonuncusu olduğuna da inanmalıdır. Bu, Allah ﷻ'un şunu demesindendir (Ahzab 40):

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ

Muhammed, sizin adamlarınızdan kimsenin babası değildir fakat o Allah'ın Resulü ve nebilerin sonuncusudur.

ALLAH NEBİLER GÖNDERMEKLE MÜKELLEF DEĞİLDİR

Diğer tüm akli mümkünatlar gibi nebilerin gönderilmesi de Allah ﷻ için ne zorunlu ne de imkânsızdır. İnsanları bu hayatta yaptıklarından sorumlu tutmak ve onlara yol gösterecek nebiler göndermekle mükellef değildir. Bunların hepsi Allah ﷻ tarafından özgürce seçilmiştir ve irade etseydi başka türlü de seçebilirdi. **Onları göndermesi, O'nun lütuf ve merhametindendir tüm alemlere olan. O, yücedir.**

TANRI'NIN GERÇEK NEBİLERİNİ BİLMEK

Tarih boyunca birçok kişi Tanrı'nın nebisi olduğunu iddia etmiştir. Fakat dinleri birbiriyle çeliştiğinden hepsinin doğru olmadığını biliyoruz. Böylece Allah ﷻ bir mucize ile gerçek nebileri sahtelerden ayırt etmeyi seçebilir.

Mucize, normalliğin yadsınmasıdır (hatırlarsanız "normallik", dünyanın tekdüze davranışı anlamına gelir, bilgisi gözlem ve tekrarlanan deneylerle elde edilir), Allah ﷻ bunu nebinin doğruluğunu, şüphe edenlere kanıtlamak için, Nebisine yardım etmek maksadıyla yapabilir. Bu, O'nun "Bu adam benim hakkımda hakikati söylüyor" demesine denktir.

Mucizenin gerçek nebileri ayırt etme aracı olarak geçerliliği, tek yaratıcının Allah ﷻ olduğu gerçeğine dayanmaktadır. Bu, O'nun normalliğin yaratıcısı olmasını gerektirir, çünkü normallik, birbiriyle bağlantılı olayların toplamından başka bir şey değildir ve tüm olaylar O'nun tarafından yaratılmıştır. Yani normallik yadsınırsa ve bu yadsıma, bir nübüvvet iddia edene yardım ediyorsa, bu, Allah'ın bu iddia sahibine desteğini işaret eder. Hal böyle olunca, nübüvvet iddiasında bulunan bir kimsenin bir mucizesinin vuku bulunduğunu biliyorsak, bu nübüvvet iddiasında bulunanın doğru olduğunu da biliriz.

Mütekellimun (ilmu'1 Kelam alimleri), yukarıdakileri canlandırmaya yardım için faydalı bir analogi kurmuştur:

Kraliyet sarayında önemli bir toplantıya katıldığınızı hayal edin. Taht odasında, tahtının üzerinde oturan padişahı görüyorsunuz. Padişahı çevreleyenler onun muhafızları, vezirleri ve ilaveten saltanatın asilzadeleri var.

Aniden bir yabancı taht odasına girer ve kalabalığa bir bildiride bulunmaya başlar. Diğer herkes susar ve bu yabancının konuşmasını dinler. Yabancı der: "Ey insanlar, ben padişahınızın size gönderdiği bir elçiyim." ve eliyle önündeki tahtta oturan padişahı gösterir. Yabancı devam eder: "Size söyleyeceğim sözler benim değil, beni gönderen padişahınızın sözleridir. Ne emredersem, padişahınızın adına emrediyorum. Neyi yasaklarsam, padişahınızın adına da onu yasaklıyorum."

Padişahın doğrudan bu yabancıya baktığını ve bu iddialarını açıkça duyduğunu görebiliyorsunuz. Eğer yabancı yalan söylüyorsa, padişah elinin bir hareketiyle muhafızlarına bu yabancıyı yakalamalarını ve olduğu yerde idam etmelerini emredebilir. Ama padişah bunu yapmıyor. Bunun yerine, padişah sessizce yabancının beyanını dinliyor.

Yabancı şöyle devam ediyor: "Padişahınızdan size teslim edeceğim bu emirlere kim uyarsa, padişah yarın sabah o kimseleri bir lütufla ödüllendireceğine söz verdi. Ve kim bu emirlere karşı gelirse, padişah yarın sabaha idam ettirmekle tehdit etti..." Yabancı sözlerini şöyle tamamlıyor: "...ve gerçekten padişahın elçisi olduğumu kanıtlamak için padişah bana bu cümleyi tamamladıktan sonra arka arkaya üç kez tahttan kalkıp, geri oturacağını söyledi."

Yabancı bu cümleyi tamamladıktan sonra tüm gözler padişaha çevrilir. Aniden padişah – kalabalığa bir şey söylemeden – ayağa kalkar, sonra oturur, sonra tekrar ayağa kalkar, sonra tekrar oturur, sonra tekrar ayağa kalkar ve tekrar oturur.

Şimdi soruyoruz: Şu anda ve bu toplantıda olanlara tanık olduktan sonra, bu yabancının padişahın gerçek bir elçisi olduğuna dair herhangi bir şüphe olabilir mi? Hayır. Padişah sözlü olarak "o gerçekten benim elçimdir" deseydi bile bu kadar inandırıcı olmazdı. Doğal olarak, bu sahneyi gözlemleyen biri, yabancının gerçekten de padişahın bir elçisi olduğunu anlayacaktır. Ve ödül arzusundan ve ceza korkusundan bu gözlemci, bu yabancı tarafından teslim edilen emirlerle uyumlu olarak hareket edecektir.

Padişahın art arda üç kez ayağa kalkıp oturması, normal davranışının yadsınmasıydı ki yabancının isteği üzerine vuku buldu. Bu olayın vuku bulduğunu bilmekle, padişahın yabancının iddiasını desteklediğini işaret ettiği kesinlik kazanır. Benzer şekilde, Allah ﷻ'un bir nübüvvet iddiacısını desteklediğinden, eğer bu iddiacı için, kendi normalliğini yadsıyarak yardım ederse ancak emin olabiliriz.

MUHAMMED ﷺ'İN NÜBÜVVETİ

Muhammed ﷺ'in Tanrı'nın bir nebisi olduğunu kesin olarak biliyoruz. Bu bilgi, Mütevatir (*Toplu Nakledilen*) nakillerle desteklenen öncüllere verilir.¹

Mütevatir nakiller, bağımsız birçok şahidin bize aktardığı nakillerdir ki, bu bilgiyi aktaranların bir araya gelip aynı yalanı söylemeleri düşünülemez.

Mesela: bugün rastgele bir adam Japonya'yı şahsen ziyaret etmemiş olabilir. Ancak bu adam Japonya denen bir ülkenin gerçekten var olduğundan emin olabilir. Bunun nedeni, bu adama Japonya hakkında aktarılan bilgilerin kendisine o kadar çok farklı kaynaktan ulaşmasıdır ki, tüm bu insanların Japonya'nın varlığı hakkında yalan söylemek için büyük bir komploda bir araya gelmesi düşünülemez hale gelir.

Muhammed ﷺ'in hakiki bir tarihi şahsiyet olduğunu ve nebi olduğunu iddia ettiğini biliyoruz. Bu, Mütevatir nakiller dolayısıyla gerçektir.

Yukarıdakileri akılda tutarak, Muhammed ﷺ'in, tümü Mütevatir nakiller tarafından desteklenen çeşitli nedenlerle gerçek bir Nebi olduğunu biliyoruz. Bunlardan üçü şunlardır: Kurani meydan okuma, gayri-Kurani mucizeler ve Muhammed ﷺ'in hayatı.

KURANİ MEYDAN OKUMA

Kuran, Muhammed ﷺ'in rakiplerine, putperest Araplara, bir araya gelerek ve herhangi bir kısmının belagatına rakip bir kısım meydana getirerek onun nübüvvetini çürütmeye meydan okumuştur (Bakara 23):

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

Ve eğer siz kulumuza indirdiğimizden şüphede iseniz, onun mislinden bir sure vücuda getiriniz. Ve Allah Teâlâ'dan başka şahitlerinizi dâvet ediniz, eğer siz sadık kimseler iseniz.

Yukarıdaki meydan okumayı akılda tutarak şunu iddia ediyoruz:

- Eğer putperestler bu meydan okumayı başaramadıysa, o zaman Muhammed ﷺ gerçek bir nebidir.
- Putperestler bu meydan okumaya karşı koyamadılar.
- O halde Muhammed ﷺ gerçek bir nebidir.

¹ Dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta "Mütevatir" olarak adlandırdığımız Toplu Nakil kaynaklarının yalnızca hadisleri kapsamadığıdır. Geçmişte yaşamış bir şahsa, yeterince fazla bağımsız kaynaktan atfedilen her türlü, söz, eser ya da olay haberi de Toplu Nakiller içindedir. Bu bağlamdan bakıldığında Kur'an-ı Kerim'de bunların arasındadır.

Öncelikle evvel önermeye bakalım, bu gerçektir çünkü putperestlerin bu meydan okumaya karşı koyamamaları normalliğin yadsınması (yani bir mucize) olacaktır. Ve yukarıda da belirtildiği gibi, nübüvvet iddiasında bulunan ve bir mucize ile desteklenen kimse, gerçek bir nebidir.

Putperestlerin bu zorluğun üstesinden gelememesi, normalliğin bir yadsınmasıdır çünkü putperestler, usta şairler ve hatiplerdi. İslam öncesi Arabistan'da yaygın bir vukuat olan şiirsel belagat yarışmalarında yarışmak için eğitilmiş olan profesyonellerdiler. Ve tüm bunlar Mütevatir nakiller sayesinde biliniyor. Arap dilbilimcileri bugüne kadar İslam öncesi şiirini, gramer ve dilsel kuralları için bir şablon olarak kullanmaya da devam ediyorlar. Nebi ﷺ de ne okuyabilen ne yazabilen bilgisiz bir adamdı. Ve bir adamın, özellikle de okuma yazma bilmeyen birinin, profesyonel bir şairler topluluğunun ortaklaşa çabalarını, bırakın aşmayı, onların rekabet bile edemeyecekleri bir eser sunması, mutat olarak imkansızdır.

Putperestlerin bu meydan okumaya karşı koyamadıklarını kanıtlamaya gelince, onların İslam'ı yok etmeye şiddetle bağlı oldukları, bunu yapmak için aşırı derecede tehlikelere girmelerine rağmen yine de hedeflerinde başarısız oldukları gerçeği verilir. Putperestler, erken Müslümanların birçoğunu hapse attı, işkence etti ve öldürdü. Muhammed ﷺ ve ümmetine karşı savaşa bile girdiler. Öyle savaşlar ki putperestlerin yoğun zaman, para harcadıklarını ve İslam'ın yayılmasını durdurmak için hayatlarını tehlikeye attıklarını biliyoruz. Bütün bunlar Mütevatir nakiller sayesinde de bilinir; Muhammed ﷺ'in putperestlere karşı birçok savaşa girdiği bilinen bir gerçektir.

Yukarıdakileri göz önünde bulundurarak, şu sonucu çıkarıyoruz: Putperest Araplar, Kurani meydan okumaya karşı koyabilselerdi, ki İslam'ı yok etme konusundaki aşırı arzuları göz önüne alındığında, kendilerine zamandan, paradan ve muharebede ölüm riskinden tasarruf ederlerdi. Kuran'a edebî açıdan rakip bir metin üretmek için birbirleriyle iş birliği yaparlardı. Ancak yapmadılar ve sonunda İslam galip geldi.

Böylece, putperest Araplar, mutat olarak zorunlu olduğu halde, Kuran'ın meydan okumasına karşı koyamadılar. Muhammed ﷺ, normalliğin bu yadsınmasıyla desteklenen bir nübüvvet iddiasında bulunduğundan, Muhammed ﷺ Tanrı'nın gerçek bir nebisidir.

GAYRİ-KURANİ MUCİZELER

Muhammed ﷺ daha birçok mucizeyle de desteklenmiştir. Yiyecek ve suyun çoğaltılması, gelecekteki olayların doğru bir şekilde kehanette bulunulması, yaraların ve hastalıkların anında iyileşmesi gibi olaylar da bunlara dahillerdir.

Su çoğaltımı, Enes Bin Malik'in naklettiği gibi (Buhari 169):

رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَحَانتَ صَلَاةُ الْعَصْرِ، فَالْتَمَسَ النَّاسُ الْوُضُوءَ فَلَمْ يَجِدُوهُ، فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْضُوءَ، فَوَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي ذَلِكَ الْإِنَاءِ يَدَهُ، وَأَمَرَ النَّاسَ أَنْ يَتَوَضَّعُوا مِنْهُ قَالَ: فَرَأَيْتُ الْمَاءَ يَنْبُعُ مِنْ تَحْتِ أَصَابِعِهِ حَتَّى تَوَضَّعُوا مِنْ عِنْدِ آخِرِهِمْ

Ben Rasûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem)'i şöyle gördüm: İkinci namazı yaklaşıyordu. İnsanlar abdest alacak su aradılar, fakat bulamadılar. Rasûlullah'a (bir kap içinde) abdest alacak su getirildi. Rasûlullah, elini su kabının içine koydu. Ve insanlara ondan abdest almalarını emretti. [Enes] der ki: İşte o zaman ben Peygamber'in parmakları altından, hiç kimse hâriç kalmamak üzere hepsi abdest alıncaya kadar su kaynadığını gördüm.

Ümmü Seleme'nin naklettiği gibi, gelecekteki olayların kehaneti (Müslim 2916):

تَقْتُلُ عَمَّارًا الْفِتْنَةُ الْبَاقِيَةُ

Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) hendeği kazmaya başladığı vakit hem yüzünü siliyor hem de Ammâr'a: "İbn Sümeyye'ye yazık oldu. Seni azgın bir çete öldürecek!"

Muhammed ﷺ'in bu kehaneti, belirli bir kişinin, Ammar Bin Yasir'in, İslam devletine karşı bir isyanı görecektik kadar yaşayacağını ve Ammar'ın devletin yanında olacağını ve daha sonra Ammar'ın öldürüleceğini önceden bildirmektedir. Ve Nebi'nin önceden bildirdiği gibi, Ammar gerçekten de Muhammed Nebinin vefatından yirmi yedi yıl sonra Siffin muharebesinde azgın bir grup isyancı tarafından öldürüldü.

Şifa mucizeleri, Seleme Bin Ekva tarafından nakledilen gibi (Buhari 4206):

هَذِهِ ضَرْبَةٌ أَصَابَتْني يَوْمَ خَيْبَرَ، فَقَالَ النَّاسُ: أُصِيبَ سَلَمَةُ، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَفَنَفَثَ فِيهِ ثَلَاثَ نَفَثَاتٍ، فَمَا اشْتَكَيْتُهَا حَتَّى السَّاعَةِ

Bu, Hayber günü bana isabet eden bir darbedir. İnsanlar: Seleme vuruldu, dediler. Akabinde ben Peygamber'e geldim. Peygamber (sallallahü aleyhi ve sellem) o darbenin yerine üç defa nefes etti. Ben o saatte (veya bir saatlik bir zaman içinde) bu yaradan ağrı ve ızdırab duymadım.

Toplamda, çok sayıda bağımsız tanıktan, Nebi ﷺ'e yardım eden mucizelerle ilgili yüzlerce binlerce nakiller vardır. Ve bu nakillerin her biri tek tek Muhammed'in nübüvveti için yalnızca olasılıksal deliller iken, toplu olarak ele alındığında, tüm bu nakiller O'nun nübüvveti için kesin ve Mütevatir deliller oluşturur. Aynı şekilde, bir kişinin cesaretini aktaran çok sayıda tekil rapor, toplu olarak ele alınırsa, bu kişinin cesaretinin Mütevatir kanıtıdır.

MUHAMMED ﷺ'İN HAYATI

Muhammed ﷺ'in nübüvveti, mucizelerle desteklenmesinin yanı sıra, onun hayatı göz önünde bulundurularak da saptanabilir.

Muhammed ﷺ ya samimi ya da yalancıydı. "Samimi" anlamı: Tanrı'dan vahiy aldığına gerçekten inanıyordu. "Yalancı" anlamı: Allah'tan vahiy almadığını biliyordu ve öyle olduğunu iddia ederek kasten yalan söyledi.

Muhammed ﷺ'in kasıtlı bir yalancı olması yanlıştır, yani samimi olması gerekir. Onun yalancı olamayacağını biliyoruz, çünkü dininden taviz vermeden Mekke'de zulüm gördüğünü biliyoruz. Ayrıca İslam davasını savunmak için birçok savaşta hayatını riske attığını da. Ve mütevazı yaşadı, bütün servetini dine hizmet için harcadı. Bütün bunlar, Mütevatirdir ve bütün bunlar bir yalancının özellikleri olan davranışlar değildir. Bu itibarla, Muhammed ﷺ'in en azından kişisel olarak kendisinin bir nebi olduğuna ikna olduğu sonucuna varabiliriz.

Muhammed ﷺ'in samimiyetine bakılırsa: ya gerçek bir nebiydi ya da bir deliydi. "Gerçek nebi" anlamı: Tanrı ile iletişim kurduğuna gerçekten inanıyordu ve aslında da Tanrı ile iletişim kuruyordu. "Deli" anlamı: Tanrı ile iletişim kurduğuna gerçekten inanıyordu, ama aslında Tanrı ile iletişim kurmuyordu. Başka bir deyişle, kafasının içinde sadece sesler duyan bir deliydi. Aslında nebi olmadığı halde kendini nebi sanan bir adamdı.

Muhammed ﷺ'in deli olması kesinlikle yanlıştır, dolayısıyla o gerçek bir nebi olmalıdır. Deli olmadığını biliyoruz çünkü son derece başarılı bir insan olduğunu biliyoruz. Deliliği *nedeniyle* (yani kafasındaki sesler nedeniyle) başarılı olduğunu varsaymak özellikle gülünçtür. Muhammed ﷺ hayatına hiçbir şey olmayan yetim olarak başlamış ve tüm Arabistan'ın hükümdarı olarak hayatını sona erdirmiştir. Askeri bir deha, diplomat ve başarılı bir ümmetin lideriydi. Sahabeleri, liderliği ve örneği sayesinde, o zamanki dünyanın iki süper gücünü, Sasanileri ve Bizanslıları fethetmeyi başarmışlardır. Bütün bunlar bir kez daha Mütevatir nakiller sayesinde bilinmektedir.

Muhammed ﷺ gibi başarılı birinin deli olması düşünülemez. Böyle bir adamın deliliği *nedeniyle* başarılı olması özellikle düşünülemez. Dolayısıyla, yalnızca onun gerçekten Tanrı'nın bir nebisi olduğu sonucuna varabiliriz.

NEBİLER İÇİN ZORUNLU OLANLAR

Muhammed ﷺ'in nübüvveti göz önüne alındığında, Mükellefler daha sonra onun ﷺ için zorunlu olan bazı nitelikleri ortaya çıkarabilir. Bunlar: **emanet ilaveten doğruluk, mesajın eksiksiz teslimatı ve keskinlik**

EMANET

“Emanet” (Erdemlilik) anlamı: Allah ﷻ, Nebisini g nahtan (insanların yapmasını yasakladığı amellerden) korumuştur. Nebi günah işlemez, hatta onları işsel olarak kastetmez. Bu korumaya *İsmet* denir.

Nebi ﷺ için Emanet gereklidir,      Allah ﷻ onu takip etmemizi emretmiştir (Al-i İmran 31):

قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

De ki: "Allah'ı seviyorsanız bana uyun. Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah affeder ve merhamet eder".

Allah ﷻ Müslümanlara, Nebilerinin amellerini taklit etmelerini emretmiştir, Allah ﷻ'ın münhasıran Nebi'ye yapmasını emrettiğı şeyler hariç. Dolayısıyla Nebi'nin amellerinden herhangi biri gerçekten Allah'ın yasakladığı bir amel (yani günah) ise, bu Allah'ın Müslümanlara bu ameli icra etmelerini hem yasakladığı hem de emrettiğı anlamına gelir. Ve bu çelişkili olacağından imkansızdır.

DOĞRULUK

Bir nebinin yalan söylemesi aklen imkansızdır.      Allah ﷻ, nepleri bir mucize ile destekleyerek doğıru olduklarını işaret etmiştir. Yalancının doğıru olduğunu bildiren de yalan söylüyordur. Dolayısıyla, bir nebi yalancı olsaydı ve Allah bu nebiyi bir mucize ile destekleseydi, bu, Allah ﷻ'ın kendisinin yalancı olmasını gerektirirdi – yücedir ki O üstündür böyle şeylerden.

Ve yalan söylemek Allah ﷻ için mümkün değıldir²,      bu bir kusurdur. Sonuçta, insanlar fayda elde etmek veya zarardan kaçınmak için yalan söylerler. O halde Allah ﷻ'ı hiçbir şey fayda ve zarar veremeyeceğı için yalan söylemez.

1 Yalan söylemek ya Tanrı için zorunludur. Yani Onun için hakikati belirtmek imkansızdır. Ya Tanrı için mümkündür. Yani bir yalan belirtse idi, onun yerine hakikati belirtebilirdi. Ya da Tanrı için imkansızdır. Yani hakikati belirtmek onun için zorunludur. Evvel iki seçenek imkansızdır yani     nc  gerçek olmalı.

Evveli için: İmkansızdır      biz Tanrı'nın Muhammed ﷺ'e vahiy ettiklerinden bazılarının zorunlu olarak gerçek olduğunu belirlemiştik. Alemin belirmesi, Tanrı'nın kendisinin mevcudiyeti ve putperestliğin yanlışlığı gibi bilgiler. Ve vahiy edilmiş bilgilerin bazılarının hakikati Tanrı'nın hakikati belirtmesinin imkânsız olmadığının kanıtıdır.

İkincisi için: bu imkanızdır      Kelamın koşulluluğunu meydana getirir. zira bu Kelamın Tanrı'nın hakikat ya da yanlış arasında seçmesine bağlı bir dış belirtece koşullu olduğu anlamına gelir Kelamın mevcudiyetine binaen. Ve size zaten Kelamın zorunlu bir nitelik olduğu verildi.

Böylelikle,     nc  seçenek eleme süreciyle zorunlu olarak gerçektir. Ve Tanrı'nın yalan belirtmesi aklen imkansızdır.

MESAJIN EKSİKSİZ TESLİMATI

Nebi ﷺ Allah ﷻ'un kendisinden teslim etmesini istediği şeyi teslim etti.

Allah ﷻ der ki (Maide 3):

الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا

Bugün sizin dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım, sizin için din olarak İslam'ı seçtim.

Ayrıca Nebi'ye mesajın tamamını iletmesini açıkça emretmiştir (Maide 67):

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ

Ey Resul! Rabbinden sana indirileni tebliğ et.

Nebi ﷺ'in emaneti ve doğruluğunu göz önüne alındığında, din tam değilken bize dinin eksiksiz olduğunu söylemesi mümkün değildir. Ve aynı nedenlerle, kendisine ﷺ indirileni teslim etmediği halde, kendisine vahiy olunanı teslim etmesinin emredildiğini bize söylemesi mümkün değildir.

Bu nedenle, Nebi ﷺ Allah ﷻ'un kendisinden teslim etmesini istediği şeyi tam ve eksiksiz olarak teslim etti.

KESKİNLİK

Tanrı'nın nebileri mutlaka keskin zihinlidirler. Bunun nedeni onlardan, aleyhinde konuşanların üzerinde oldukları yalanı ortaya çıkarmak için rakipleriyle tartışmaları beklenmesidir. Bu görev yarım akıllılar tarafından gerçekleştirilemez.

Ayrıca, keskinlikleri, tüm insanlıktan üstün bir rütbe verilmelerine ve taraftarlarının onları taklit etmeleri beklendiği içindir. Dolayısıyla: nebiler tüm insanlığın en asilleridir. Ve aptallık, böyle bir rütbeye sahip olana yakışmaz.

NEBİLER İÇİN İMKÂNSIZ OLANLAR

Nebiler için yukarıdaki dördünün yadsınması mümkün değildir. Çünkü emanet, doğruluk, mesajın eksiksiz teslimatı ve keskinlik onlar için zorunludur. Ve zorunlulukların yadsınması imkânsızdır.

NEBİLER İÇİN MÜMKÜN OLANLAR

Onlar için mümkün olan, asıl rütbeleriyle çelişmiyorsa, insanlar için mümkün olan her şeydir. Günahlardan, tiksindirici amellerden, ahmaklıktan veya itici hastalıklara (başkalarını ilim uğrunda onları gözetmekten caydıran hastalıklara) düşmekten başka her şey. Yemek yemek, uyumak veya kadınlarla evlenmek gibi şeyler mümkündür.

VAHİY

وَيَلْزَمُ الْإِيمَانُ بِالْحِسَابِ ... وَالْحَشْرِ وَالْعِقَابِ وَالْثَوَابِ

[55] Bundan dolayı gelen ise, inançtır, nihai yargıya, toplanışa, cezaya, mükafata,

وَالنَّشْرِ وَالصَّرَاطِ وَالْمِيزَانِ ... وَالْحَوْضِ وَالنَّيْرَانِ وَالْجَنَانِ

[56] Dirilişe, Sırata ve Mizana, Havza, ateşlere, bahçelere

وَالْحِنِّ وَالْأَمْلَاقِ ثُمَّ الْأَنْبِيَا ... وَالْحُورِ وَالْوِلْدَانِ ثُمَّ الْأُولِيَا

[57] Cinlere, Meleklerle, nebilere, Huriye, Vildana ve Evliyaya

وَكُلُّ مَا جَاءَ عَنِ الْبَشِيرِ ... مِنْ كُلِّ حُكْمٍ صَارَ كَالضَّرُورِيِّ

[58] Ve Nebinin getirdiği her şeyin, kuşkusuz gerçek olduğuna.

NEBİ HAKİKAT İLE GELMİŞTİR

Artık Allah ﷻ'un varlığı ve birliği, Muhammed ﷺ'in nübüvveti ve doğruluğu sabit olduğuna göre, Mükellef kaynağı güvenilir bir şekilde Muhammed ﷺ'de bulunabilen her şeyi onaylamakla görevlidir. Buna Vahiy denir. Mükellefin onaylaması gereken şeyler arasında şunlar vardır:

DİRİLİŞ VE TOPLANIŞ

Kıyamet gününde bütün insanlık diriltilecektir (Tegabün 7):

زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ ۚ وَذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ

İnkâr edenler, kesinlikle diriltilmeyeceklerini ileri sürdüler. De ki: Hayır! Rabbime ant olsun ki mutlaka diriltileceksiniz, sonra yaptıklarınız size haber verilecektir. Bu, Allah'a göre kolaydır.

Ve Rableri tarafından yargılanmak üzere toplanacaklardır (Mücadele 9):

وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ

Huzuruna toplanacağınız Allah'tan korkun.

NİHAİ YARGI

Allah ﷻ Mükellefi, dünyevi hayatında yaptıklarından hesaba çekecektir. O ﷻ, Mükellef ile Kelam-ı Nefsiyle daima belirttiği manalardan haberdar olmasını sağlayarak, ya da o manaları ifade eden sesler yaratarak Mükellef ile konuşacaktır.

Yargının kolaylığı veya zorluğu, yargılananın eylemlerine veya günahlarına bağlı olacaktır (İnşikak 7-15):

فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا وَيَنْقَلِبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ مَسْرُورًا وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ فَسَوْفَ يَدْعُو ثُبُورًا وَيَصْلَىٰ سَعِيرًا إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا إِنَّهُ ظَنَّ أَن لَّنْ يَحُورَ بَلَىٰ إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيرًا

Kitabı sağ eline verilecek kimseye gelince. O kolay bir hesap ile hesaba çekilecek. Ve o ailesine sevinçli dönecektir. Kitabı arkasından verilecek kimseye gelince. Derhal yok olmayı isteyecek ve alevli ateşe girecektir. Nitekim o, ailesinin yanında neşeli idi. O hiçbir zaman Rabbine dönmeyeceğini sandı. Hayır, tam tersi! Oysa gerçekten Rabbi onu görüyordu.

Ve Allah ﷻ kulunu ya her günahına mükellef tutmakta ya da bazılarını (ve hatta hepsini) affetmekte özgürdür. Nebi ﷺ Allah ﷻ'un hakşinas inananlara göstereceği merhameti haber vermiştir (Buhari 4685):

يُدْنِي الْمُؤْمِنُ مِنْ رَبِّهِ حَتَّىٰ يَضَعَ عَلَيْهِ كَفَّهُ فَيَقْرَرُهُ بِذُنُوبِهِ، تَعْرِفُ ذَنْبَ كَذَا؟ يَقُولُ: أَعْرِفُ، يَقُولُ: رَبِّ أَعْرِفُ مَرَّتَيْنِ، فَيَقُولُ: سَتَرْتُهَا فِي الدُّنْيَا، وَأَغْفِرُهَا لَكَ الْيَوْمَ

Mümin Rabbine yaklaştırılır -Râvî Hişâm: "Mümin Rabbine yakınlaşır" demiştir-. Nihayet Rabbi onun üzerine şefkat yanını kor da ona günahlarını şöyle ikrar ettirir: Şu günahı biliyor musun? Der. Kul: Biliyorum, der: Akabinde iki kere: Rabbim, biliyorum, Rabbim biliyorum, der. Allah da: Ben o günahlarını dünyada (insanlardan) gizledim. Bugün de ben senin lehine bu günahlarını mağfiret ediyorum, buyurur.

Bütün nebiler de dahil olmak üzere, birkaç inanan yargı olmadan cennete alınacaklardır.

SIRAT, MİZAN VE HAVZ

Nebi ﷺ'den güvenilir bir şekilde nakledilenlerden bazıları da Sıratın geçilmesi, amellerin Mizan ile tartılması ve Havzdan içilmesidir. Ve tüm bunların vuku bulması aklen mümkündür, dolayısıyla bununla ilgili metinleri harfi harfine yorumlamamak için hiçbir sebep yoktur.

Sırat, inananların Cennet'e ulaşmak için üzerinden geçecekleri, Cehennem ateşi üzerinde bir köprüdür. Her inananın Sıratı ne kadar kolay veya zor geçeceği bu hayattaki eylemlerine bağlıdır. Nebi ﷺ buyurdu ki (Müslim 182):

وَيُضْرَبُ الصِّرَاطُ بَيْنَ ظَهْرَيَّ جَهَنَّمَ، فَأَكُونُ أَنَا وَأُمَّتِي أَوَّلَ مَنْ يُجِيزُ، وَلَا يَتَكَلَّمُ يَوْمَئِذٍ إِلَّا الرُّسُلُ، وَدَعْوَى الرُّسُلِ يَوْمَئِذٍ: اللَّهُمَّ سَلِّمْ، سَلِّمْ

Cehennemin üzerine Sırat kurulacak. İlk olarak ümmetimle ben geçeceğim. O gün Resullerden başka kimse konuşmayacak. O gün Resullerin duası ise: Allah'ım selamet ver, selamet ver demekten ibaret olacak.

Mizan, yargı sırasında eylemlerin ve günahların tartıldığı bir terazidir. Bir görüşe göre tartılan, eylemlerin ve günahların yazılı olduğu sicilleridir (Enbiya 47):

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا

Kıyamet günü adalet terazileri kurarız. Hiçbir nefis zulme uğramaz.

Havz, Allah ﷻ'un Nebi ﷺ'e hediye ettiği bir havuzdur. İnananların ondan içmelerine izin verilir ve bundan sonra bir daha susamazlar: Nebi ﷺ buyurdu ki (Müslim 2292):

حَوْضِي مَسِيرَةُ شَهْرٍ، مَأْوُهُ أَبْيَضُ مِنَ اللَّبَنِ، وَرِيحُهُ أَطْيَبُ مِنَ الْمِسْكِ، وَكِرَامَتُهُ كَنُجُومِ السَّمَاءِ، مَنْ شَرِبَ مِنْهَا فَلَا يَظْمَأُ أَبَدًا

Benim havzım bir aylık yol mesafesindedir. Onun köşeleri düzdür. Suyu gümüşten daha beyaz, kokucu miskten daha güzeldir. Bardakları [inananların ondan içmek için kullanacakları] gökyüzünün yıldızları gibidir. Ondan kim içerse bir daha ebediyen susamaz.

MÜKAFAT VE CEZA

İnananlar Cennette ilelebet kalacaklardır (Nisa 122):

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا وَعْدَ اللَّهِ حَقًّا وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ قِيلًا

İman edip Salih ameller işleyenlere gelince onları altından ırmaklar akan ve içinde ebedi kalacakları Cennetlere sokacağız. Allah'ın vaadi haktır. Allah'tan daha doğru sözlü kim vardır?

Bazıları günahlarından dolayı bir süre Cehenneme girseler bile, Allah ﷻ sonunda onlara merhamet edecek ve onlara Cennete girmeleri için izin verecektir. Nebi ﷺ buyurdu ki (Buhari 44):

يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَفِي قَلْبِهِ وَزَنُّ بُرَّةٍ مِنْ خَيْرٍ، وَيَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَفِي قَلْبِهِ وَزَنُّ ذَرَّةٍ مِنْ خَيْرٍ

La ilahe illallah deyip de kalbinde bir arpa ağırlığınca hayır (yani iman) bulunan kimse cehennemden çıkacaktır. La ilahe illallah deyip de kalbinde bir buğday ağırlığınca hayır bulunan kimse cehennemden çıkacaktır. La ilahe illallah deyip de kalbinde bir zerre ağırlığınca hayır bulunan kimse cehennemden çıkacaktır.

Cennet'in içerdiklerinin tarifi de onaylanmalıdır. *Hûr'ul İynde* dahil: Allah'ın inananlara hediye olarak yarattığı bakireler. Ve *Vildan*: Cennette inananlara yiyecek ve içecek sunmak için yaratılan delikanlılar (Vakıa 17-24):

يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وَلَدَانُ مُخَلَّدُونَ بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقَ وَكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ لَا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَا يُنْزِفُونَ وَفَاكِهَةٍ مِمَّا يَتَخَيَّرُونَ وَلَحْمِ طَيْرٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ وَحُورٌ عَيْنٌ كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُئِ الْمَكْنُونِ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

Onların etrafında ölümsüz genç hizmetçiler dolaşır. Kaynağından doldurulmuş, testiler, ibrikler ve kadehlerle. Beğendiklerinden meyveler, Canlarının çektiği kuş etleri ve iri gözlü huriler, Saklı inciler gibi. Yaptıklarına karşılık olarak verilir.

İnançsızlara gelince, onlar cehennemde ilelebet kalacaklardır (Al-i İmran 116):

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

İnkâr eden kimselerin malları ve çocukları, Allah'tan yana, onlara bir fayda vermeyecektir. İşte onlar cehennemliklerdir, onlar orada temellidirler.

NEBİLER, MELEKLER VE CİN

Mükellef, **Meleklerin** mevcudiyetine ve **Cinin** mevcudiyetine inanmalıdır. İlaveten vahiyde adı geçen **nebilerin** her birine.

Unutmayınız: Vahiyde bahsi geçen nebilerin her birinin nübüvveti için ayrı bir kanıtı ihtiyaç yoktur. Muhammed ﷺ'in gerçek bir nebi olduğunu ve bu Kuran'ın Allah ﷻ'tan geldiğini anlamak yeterlidir. Bundan sonra, Kuran'da bahsi geçen her şey, o şahıslar için nübüvvet dahil olmak üzere, onaylanmalıdır.

EVLIYA

Ve **Evliya**'ya (Veli'nin çoğulu) inanç: Onlar hakşinas inananlardır, Allah'ı derinden bilirler, O'na itaat ederler ve günah işlemekten kaçınırlar.

Dikkat: Veli mutlaka günahsız olmasa da (nebilerin olduğu gibi), Veli'nin günaha ısrar etmesi imkansızdır.

Ayrıca Allah ﷻ'un, Evliyasını Keramet (Keramenin çoğulu) denilen olağanüstü olaylarla destekleyebileceğine inanç. Ve bunlar, nebilerin Mücizatından (tansıklar) farklıdır, çünkü bir Veli, nübüvvet iddiasında değildir, dolayısıyla bir Keramet'in vuku bulması, Veli'nin

nübüvveti anlamına gelmez. İsa'nın annesi Meryem'le ilgili olarak bahsedilen Keramet gibi (Al-I İmran 37):

كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا ۚ قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكَ هَذَا ۖ قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ
حِسَابٍ

Zekeriya ne zaman yanına, onun bulunduğu ibadet mahalline girse O'nun yanında bir yiyecek bulurdu: Meryem, bu sana nereden geldi? dediğinde O şöyle cevap verirdi: Bu, Allah katından! Doğrusu Allah, dilediği kimseye hesapsız rızık bağışlar.

SONUÇ

وَيَنْطَوِي فِي كَلِمَةِ الْإِسْلَامِ ... مَا قَدْ مَضَى مِنْ سَائِرِ الْأَحْكَامِ

[59] İslam'ın Şehadeti içerisinde
Kanıtlanmış bütün inançlar yukarıdadır.

فَاكْتَرَنْ مِنْ ذِكْرِهَا بِالْأَدَبِ ... تَرْقَى بِهَذَا الذِّكْرِ أَعْلَى الرَّتَبِ

[60] Şehadetinin anmasını tekrarla edeple
Anmanla rütbelerin en üstüne çıkarsın

وَيَغْلِبُ الْخَوْفُ عَلَى الرَّجَاءِ ... وَيَسِيرُ لِمَوْلَاكَ بِلا تَنَاءٍ

[61] Ümitliden daha korkar olasin
Ve Rabbine doğru olan yoluna çekinmeden başlayasın

وَجَدِّدِ التَّوْبَةَ لِلْأَوْزَارِ ... لَا تَيْئَسَنَّ مِنْ رَحْمَةِ الْغَفَّارِ

[62] Ve tövbe edesin tüm günahlarından
Ümidini kesmeyerek Merhametlinin merhametinden

وَكُنْ عَلَى آيَاتِهِ شَاكِرًا ... وَكُنْ عَلَى بَلَايِهِ صَبُورًا

[63] Sana verdiği nimetlerden minnettar
Ve seni sınadıklarıyla sabırlı kal

فَكُلْ أَمْرًا بِالْقَضَاءِ وَالْقَدَرِ ... وَكُلْ مَقْدُورٍ فَمَا عَنْهُ مَقَرٌ

[64] Hatırla ki, her şey onun daimî Kudret ve İradesiyle uyumlu olarak vuku bulur
Ve O'nun hiçbir yaratığı onlardan kaçamaz.

فَكُنْ لَهُ مُسْلِمًا كَيْ تَسْلَمَ ... وَاتَّبِعْ سَبِيلَ النَّاسِكِينَ الْعُلَمَاءِ

[65] Öyleyse emniyet içinde olmak için ona teslim ol
Ve ilim insanların yolundan ilerleyesin

وَحُلِّصِ الْقَلْبَ مِنَ الْأَغْيَارِ ... بِالْجِدِّ وَالْقِيَامِ بِالْأَسْحَارِ

[66] Ve kalbini, seni O'ndan uzaklaştıran her şeyden arındırasın

Ve tecdit ettiğin teslimiyetinle, gece geç vakitlerde gönüllü namazlara kalkasın

وَالْفِكْرِ وَالذِّكْرِ عَلَى الدَّوَامِ ... مُجْتَنِبًا لِسَائِرِ الْأَثَامِ

[67] Her zaman O'nu düşünüp, O'nu anasın

Ve tüm suçlardan kaçinasın

مُرَاقِبًا لِلَّهِ فِي الْأَحْوَالِ ... لِتَرْتَقِيَ مَعَالِمَ الْكَمَالِ

[68] Allah'ın her zaman farkında olasın

mükemmeliyetin derecelerine erişesin

وَقُلْ بِذُلِّ رَبِّ لَا تَقْطَعْنِي ... عَنْكَ بِقَاطِعٍ وَلَا تَحْرِمْنِي

[69] Ve mütevazıca diyesin ki: Rabbim, beni ayırma

Senden ve bana reddetme

مِنْ سِرِّكَ الْإِبْهَى الْمَزِيلِ لِلْعَمَى ... وَاخْتِمْ بِخَيْرٍ يَا رَحِيمَ الرَّحْمَا

[70] Senin körlüğü kaldıran sırrını.

Ve ben hakşinas iken hayatımı bitir, Ey Merhametli.

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى الْإِتْمَامِ ... وَأَفْضَلُ الصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ

[71] Ve her övgü Allah'a olsun, bu eserimi bitirmeme yardım ettiği için,

Ve O'nun selamı ve salatı üzerlerine olsun

عَلَى النَّبِيِّ الْهَاشِمِيِّ الْخَاتِمِ ... وَإِلَيْهِ وَصَحْبِهِ الْأَكَاوِمِ

[72] Haşimoğlu Nebinin, Nebilerin mührünün,

Ve onun Ehl-i beytinin de ve onun hakşinas Sahabelerinin de.

İMAN VE İSLAM

İman (*Güven*), din içinden zorunlu olarak bilinen şeyin doğruluğuna kesin olarak ikna olmayı takip eden, itaatkâr kabuldür. “Dinden zorunlu olarak bilinenler” ise, aşağıdaki şartların her ikisini de sağlayan inançlardır:

1. Nebi ﷺ'den Mütevatir bilgilere dayanırlar.
2. Müslüman kitleler arasında yaygın bilgilerdir.

Allah ﷻ'un birliği, Muhammed ﷺ'in nübüvvetinin sona erdiği ve beş günlük namazın mükellefiyet olduğu gibi inanışlar.

Fark ederseniz: Günlük namazların mükellefiyet olduğuna iman etmek, fiilen yapmaktan farklıdır. Mükellefiyet olduğuna iman ettiği halde günlük namazlarını kılmayan, inançsız değildir. Aksine günahkâr bir Müslümandır.

Yukarıdakilere göre, dinden zorunlu olarak bilinen bir şeyin hakikatine kesin olarak inanmayan veya ona karşı saygısızlık besleyen kimse, Mümin değildir (Mümin, iman sahibi olandır).

Yeni mühtediler yukarıdakilerin bazılarında serbesttir, çünkü dinden zorunlu olarak bilinen her şeyi öğrenmek için zamana ihtiyaçları vardır.

“İslam” ise, Müslümanları inançsızlardan ayıran vasıf olarak kullanıldığında, “İman” ile eşanlamlıdır.

ŞEHADET

İslam'ın Şehadeti: "La İlahe İla Allah, Muhammeden Resulullah"tır. Manası: Allah'tan başka tanrı yoktur ve Muhammed O'nun resulüdür. Şahitliğin sesli ifadesi, diğer Müslümanlara, söyleyenin artık bir Müslüman olduğunu belirtir. Bu önemlidir, çünkü İslam'ın bazı kanunları inanan ve inançsızları birbirinden ayırır. Evlilik ve defin gibi konularla ilgili kanunlar. Bu nedenle, bu yasaları uygulayan kişilerin, toplulukta kimin Müslüman olduğunu ve kimin olmadığını bilmeleri gerekir.

İslam'ın Şehadeti içerisinde, Kanıtlanmış bütün inançlar yukarıdadır.

Şehadetin evvel kısmı: “Allah'tan başka ilah yoktur...” Manası: Allah ﷻ, mevcut tek zorunlu varlıktır. Bu şunlara neden olur:

1. Bu zorunlu varlığın başlangıçsız, ebedi, bağımsız, emsalsiz ve bir olmasını.
2. Mevcut her şeyin koşullu olarak mevcut olmasını. Yani mevcut her şey Bir'e bağımlıdır. Demektir ki O ﷻ, dünya işlerini yaratması ve yönetmesi sayesinde mükemmellik nitelikleriyle nitelenmiştir. O halde O ﷻ, Kudret, İrade, İlim, Hayat, Duyma, Görme ve Kelam ile nitelenmiştir.

Şehadetin ikinci kısmına gelince: “...Muhammed Allah'ın resulüdür.” Manası: Muhammed ﷺ, Allah ﷻ'un insanlığa rehberlik etmek için gönderdiği kişidir. Bu, O'nun ﷺ doğruluğunu, emanetini, İslam mesajını eksiksiz bir şekilde teslim etmesini ve keskinliğini gerektirir. Bu aynı zamanda Muhammed ﷺ'in Allah ﷻ'tan getirdiği her şeye inanmayı da içerir, buna nihai

yargı, inananların mükâfatı, inançsızların cezası ve Allah ﷻ'un nebisine indirdiği bütün kanunları da dahildir.

İNANÇ AMELE DÖNÜŞMELİDİR

Şehadetinin anmasını tekrarla ki Anmanla rütbelerin en üstüne çıkarsın. Ve Rabbine doğru olan yoluna çekinmeden başlayasın.

Her zaman O'nu düşünüp, O'nu anasın ve tüm suçlardan kaçınasın. Ve eğer günaha düşersen, onlardan tövbe et ve asla Merhametlinin merhametinden ümidini kesme.

Kalbini, seni O'ndan uzaklaştıran her şeyden arındırasın ve tecdit ettiğin teslimiyetinle, sadece yapmakla mükellef olduklarıyla kalmayıp, aynı zamanda rütbeni arttırmak için gönüllü ibadet amellerini yerine getirmek için kalkasın.

Sana verdiği nimetlerden minnettar ve seni sınadıklarıyla sabırlı kal. Hatırla ki, her şey onun daimî Kudret ve İradesiyle uyumlu olarak vuku bulur ve O'nun hiçbir yarattığı onlardan kaçamaz. Böylece mütevazıca diyesin ki: Rabbim, beni ayırma ve ben hakşinas iken hayatımı bitir, Ey Merhametli.

Ve her övgü Allah'a olsun. O'nun selamı ve salatı üzerlerine olsun Nebinin, onun Ehl-i beytinin ilaveten onun hakşinas Sahabelerinin de.